

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Jan Lasovský

Vliv architektonického prostředí na utváření sousedské komunity

The Influence of Architectural Environment on the Creation of Neighborhood

Praha 2016

Vedoucí práce: Mgr. Jan Sládek, Ph.D.

Poděkování

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování Mgr. Janu Sládkovi, Ph.D. za jeho cenné rady, čas a ochotu při vedené této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 29. července 2016

.....

Jan Lasovský

Abstrakt:

Za účelem lepšího porozumění vlivu architektonického prostředí na utváření sousedské komunity a blízkých vztahů v rámci sousedství, se bakalářská práce zabývá vlivem architektury na konkrétní sousedství v Praze Na Hřebenkách. Architektonické a ostatní aspekty této skupiny obyvatel jsou zkoumány pomocí případové studie, která se skládá z dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů. Výsledky empirické části práce odhalují, že architektonické prostředí zastávalo úlohu latentního determinantu při vzniku této sousedské komunity. Na mezilidské vztahy v rámci sousedství však působí větší měrou jiné aspekty, jako je společná výstavba lokality a homogenita skupiny obyvatel.

Klíčová slova:

sociologie sídel, sociologie architektury, sousedství, sousedská komunita

Abstract

In order to better understanding of influence of architectural environment on building neighborhood community and close relationships within neighborhood is this bachelor thesis concerned on architectural influence of specific neighborhood in Prague Na Hřebenkách. Not only architectural aspects of residents of this community are examined by the case study which consists of surveys and semistructured interviews. Results of the empirical part reveal that architectural environment was latent determinant in the development of this community. Other aspects like joint building of location and homogeneity of community have greater impact on interpersonal relationships within neighborhood

Keywords:

urban sociology, sociology of built environment, neighborhood, neighborhood community

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická část.....	10
1. Sousedství.....	10
1.1. Pocit komunity	15
1.2. Sousedská síť.....	18
1.3. Závěr kapitoly sousedství.....	21
2. Vliv architektonického prostředí na sociální prostředí.....	22
2.1. Architektonický determinismus	22
2.2. Vztah architektury a sociálního prostředí.....	22
2.3. Pohled na problematiku optikou Jana Gehla.....	26
2.3.1. Nástroje architekta pro stimulování městských sociálních interakcí....	27
II. Empirická část	32
3. Metodologie.....	32
3.1. Charakteristika případové studie	32
3.2. Výzkumné metody	32
3.2.1. Rozhovory s jedním z autorů této lokality.....	32
3.2.2. Dotazníkové šetření	33
3.2.3. Rozhovory s respondenty v průběhu dotazníkového šetření	33
3.2.4. Analýza dokumentů a sociologický vhled autora bakalářské práce	34
3.2.5. Shrnutí výzkumných metod	34
3.3. Výzkumný vzorek	35
4. Případová studie skupiny obyvatel v lokalitě Na Hřebenkách.....	38
4.1. Charakteristika lokality	38
4.1.1. Diskurz do historie.....	38
4.1.2. Architektonické aspekty lokality a jejich vliv na sousedskou komunitu..	41
4.2. Sousedská komunita.....	46
4.2.1. Pocit komunity	46
4.2.2. Nepřímo spojené otázky s pocitem komunity.....	47
4.2.3. Informace získané z rozhovorů.....	50
4.2.4. Závěr o existenci sousedské komunity	51
4.3. Aspekty, které vedly ke vzniku sousedské komunity	52
4.3.1. Společná výstavba.....	52

4.3.2.	Stejný životní cyklus obyvatel	53
4.3.3.	Vliv architektonického prostředí.....	53
4.3.4.	Vesnice uvnitř města.....	58
4.4.	Aspekty vedoucí k úpadku sousedské komunity.....	59
4.4.1.	Obměna generací, stárnutí a charakteristika jiné doby	59
4.4.2.	Odstěhování starousedlíků a přistěhování novousedlíků.....	61
4.4.3.	Negativní aspekty architektury – narušování jednoty architektonického provedení	62
4.5.	Budoucí vývoj sousedské komunity.....	64
5.	Shrnutí empirických výsledků	65
Závěr.....		68
Seznam použitých zdrojů a literatury		70
Přílohy		72

Úvod

Architektonické prostředí můžeme vnímat neustále kolem nás. Ať už ve formě vnitřních interiérů jednotlivých místností, bytů a domů či designem jednotlivých domů, veřejných prostranství, čtvrtí a celé struktury města. Téměř při jakékoliv aktivitě, kterou se člověk rozhodne vykonávat uvnitř města, narazí na prostředí, které vytvořil architekt či urbánní plánovač. Určité prostory jsou lépe řešené a vybízejí lidi k setrvání či využívání těchto prostorů pro různé sešlosti a schůzky, napomáhají tedy bližším sociálním interakcím. Naopak jiné prostory od těchto interakcí odrazují. Je zde tedy nasnadě otázka, jak mohou architektonické návrhy a jejich následná realizace ovlivňovat městské sociální interakce, které jsou považovány jako anonymnějšího rázu? Jaké mají architekti nástroje k utváření bližších mezilidských vztahů v rámci městských sousedství a jak jsou tyto nástroje v praxi efektivní a jakou hrají roli? V rámci těchto otázek je však důležité pokládat si i další, které přímo s architektonickým prostředím nesouvisí. Při zkoumání vlivu architektonického prostředí na městské a sousedské interakce je nutné odhalit i jiné aspekty, které na tyto interakce působí, jak pozitivně, tak negativně.

Městské prostředí je velmi rozdílné v rámci jednotlivých čtvrtí, typu zástavby či jednotlivých obyvatel. Tuto problematiku je proto velmi obtížné zkoumat jako celek a závěry generalizovat. Jedno architektonické prostředí může sloužit pouze pro letmé městské sociální interakce, druhé naopak pro navození velmi blízké sociální soudržnosti v rámci sousedské komunity. Tato bakalářská práce se zaměřuje na prostory, které mohou vyvolat bližší sociální interakce, ale ani ty nejsou bez rozdílů. Jiné architektonické nástroje jsou použity v rámci zástavby rodinných domů a jiné na sídlištích. Tato práce se blíže zajímá o vliv architektonického prostředí na utváření sousedské komunity a to v rámci skupiny rodinných domů.

Hlavním cílem této práce je případová studie skupiny rodinných domů Na Hřebenkách. Práce se snaží zjistit existenci sousedské komunity, její sílu a vývoj. Cílem je zjištění vlivu architektonického prostředí na utváření sousedské komunity v této konkrétní lokalitě. Pro zjištění tohoto vlivu je potřeba konkrétně prozkoumat a pochopit sousedské vztahy uvnitř lokality a definovat jaké architektonické prvky jsou použity pro evokování bližších vztahů a vytvoření sousedské komunity. Zároveň je důležité rozpoznat vývoj lokality a aspekty, které tento vývoj ovlivňovaly. Pomocí případové studie se práce

také pokouší odhalit ostatní aspekty působící na vznik sousedské komunity a případně na její rozpad.

První část práce mapuje teoretická východiska výzkumného problému práce. Tato část se věnuje samotnému vymezení sousedství a sousedské komunity. Zároveň také představuje určité aspekty architektonického prostředí, jakožto aspektu, který ovlivňuje sociální interakce a napomáhá utváření bližších sociálních vztahů uvnitř městské zástavby.

Práce se dále věnuje samotnému popisu použité metodologie. Šetření probíhá formou případové studie, která využívá a kombinuje kvantitativní a kvalitativní přístup. Hlavní použitou metodou je kombinace dotazníkového šetření s polostrukturovanými rozhovory. Dotazníkové šetření s polostrukturovanými rozhovory probíhá na třinácti respondentech reprezentujících třináct domácností z celkových osmnácti zde žijících. Informace o chybějících obyvatelích jsou doplňovány nestrukturovanými rozhovory s chybějícími obyvateli či z rozhovorů s ostatními obyvateli. Jedná se tedy o informace sebrané téměř od celé populace žijící v lokalitě. V samotné empirické části práce představuje charakteristiku skupiny rodinných domů Na Hřebenkách, použité architektonické prvky, vývoj a historii lokality. Následně se práce věnuje samotné existenci sousedské komunity, aspektům, které její vznik ovlivnily a aspektům, které naopak vedou k rozpadu sousedské komunity.

I. Teoretická část

1. Sousedství

Cílem této práce je pomocí případové studie odhalit aspekty, které utvářejí sousedskou komunitu v konkrétní lokalitě. Je tedy podstatné si samotné sousedství definovat a představit různé pohledy a přístupy k této problematice. Jak čtenář zjistí v následující kapitole, samotná definice a pohled na sousedství nejsou tak zřejmé, jak by se mohlo zdát. Jak pohledy jednotlivých autorů na tuto problematiku, tak samotné sousedství se velmi silně diferencují. Je potřeba si říci, že na sousedství nemůžeme nahlížet jako na jednotnou instituci, která má pevně stanovená pravidla a formy. Různé sousedství mají různé druhy vlivů na sociální interakce (Ferguson & Ferguson, 2016). Sousedství je velmi diferencováno skrze městské či venkovské prostředí, velikost, lokalitu, ve které se nachází a v mnoha jiných aspektech. Sousedství se zároveň silně proměňuje v čase, především následkem industriální revoluce a nástupem rozpracovanější dělby práce. Na postoj a angažovanost lidí v sousedství neustále v průběhu času působí modernizace, urbanizace, migrace a komunikační technologie (Ferguson & Ferguson, 2016).

K samotné problematice sousedství a úpadku lokálních komunit nám může pomoci pohled Ferdinanda Tönniese a jeho pojmy *Gemeinschaft* a *Gessellschaft*. Toto pojetí předkládá rozdíly mezi tradiční venkovskou společností, která se projevovala právě spopolitostí na rovině rodinných a sousedských vazeb a moderní městskou společností (Tönnies, 2002). Urbanizovaná společnost se naopak vyznačuje sdružováním především na základě racionální a instrumentální úvahy (Tönnies, 2002). Obdobný pohled na rozdíly mezi tradiční a moderní společností zastával i Durheim (2004). Ten vnímá (nejen) sousedské vztahy v tradičních společnostech jako vztahy, které jsou založené na mechanické solidaritě, tedy jistým způsobem předem určené vztahy, ale přitom trvalé. Rostoucí dělba práce tuto předem určenou pozici člověka změnila a zapříčinila přechod k organické solidaritě. Ta se vyjadřuje, podobně jako Tönniesův *Gessellschaft*, volbou a výkonem, na základě kterého si jedinec sám určuje pozici a vztahy. O absenci či úpadku sousedství a soudržnosti obecně ve velkoměstech se vyjádřil také zástupce chicagské školy Louis Wirth ve svém článku *Urbanism as a Way of Life* (Wirth, 1938). Wirth viděl rozpad soudržnosti ve městech především ve specifčnosti tohoto prostředí. To se na rozdíl od vesnic vyznačuje vysokým počtem obyvatel, velkou hustotou zalidnění a

sociální heterogenitou. Městské prostředí je tedy velmi anonymní s převážně instrumentálními vazbami, kde ubývají primární kontakty a příbuzenské a sousedské vazby slábnou a zanikají (Wirth, 1938). Tento pohled byl vystaven kritice Herbertem Gansem (1968), jenž předkládá názor, že není možné pohlížet na území měst, jako na homogenní oblast. Různé části měst a s tím spojené sociální interakce se od sebe odlišují. Gans vnímal odlišnost soudržnosti ve městech od venkovského prostředí v odlišnostech v ekonomických podmínkách, fázi životního cyklu obyvatel a jejich residenční nestabilitě (Gans, 1968). Ve výše zmíněných názorech můžeme optikou Barryho Wellmana a Berryho Leightona (1979) a jejich *community question* vnímat pohled, že v současných městských společnostech se sousedská soudržnost vytratila a že se komunita ztratila, tedy pohled *community lost*. Tyto pohledy však nejsou jediné. Jiní autoři zastávají premisu, že sousedské vztahy jsou důležité a stále je v současné městské společnosti můžeme najít (*community saved*). Ostatní autoři, jako například Wellman a Leighton, zastávají názor, že v současné společnosti je prostor pro významné sousedské vazby, ty však nemusí být v důsledku moderní technologie a silné mobility prostorově ukotvené – *community liberated* (Wellman & Leighton, 1979).

Pokusme se tedy samotné sousedství definovat. Jedna z definicí může znít takto: „Lidé žijící v takové prostorové blízkosti, že se osobně znají, vzájemně si mohou pomáhat, spolupracovat, přímo spolu komunikovat a zároveň podléhat sociální kontrole druhých a spoluvykonávat ji.“ (Jandourek, 2007, s. 233). Sousedství můžeme také vnímat jako lokální společenství, které je po rodině protiváhou velkých formálních skupin. (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 141). Sousedství je tedy spojení vzájemných vztahů nebo společných zájmů vyplývajících z prostorové blízkosti v daném geografickém prostoru. Hovoří se o něm také často, jakožto o ztotožněné sociální skupině s určitým územím (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 141). Sousedství patřilo mezi velmi významné instituce v minulosti, kde jednotlivé rodiny představovaly výrobní jednotky a život byl různým způsobem podmiňován a přizpůsobován společným aktivitám. Tento význam se zdá být v důsledku větší dělby práce, masmédiím a velké mobility překonán, přesto si však sousedství v moderní společnosti zachovalo nebo alespoň transformovalo do jiné podoby určité důležité funkce (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 141). Schmeidler a Kohoutek (2001, s. 142) definují minimálně osm funkcí sousedství v současné (západní) společnosti. Jako první funkci sousedství vnímají autoři poskytování vzájemné pomoci v denním životě a v problémových situacích. Tento aspekt se především projevuje u

obyvatel, kteří jsou více vázáni na místo bydliště, jako jsou například matky s dětmi, důchodci a invalidé (Jablonsky, Davies, & Herbert, 1994). Ve druhé funkci je sousedství přiřazována role informační ve smyslu výměny informací mezi rezidenty. V návaznosti na funkci informační je zde funkce třetí, komunikační. Sousedství tedy doplňuje jiné okruhy sociální komunikace, jako je rodina, příbuzní, přátelé a spolupracovníci. Jako čtvrtou úlohu, která je důležitá především ve velkých městech a aglomeracích, kde je velká mobilita a uvolněné společenské vztahy, vnímají Schmeidler a Kohoutek sousedství jako prostředek urychlení, zpomalení nebo vyloučení procesu asimilace a integrace lidí, kteří si do nového prostředí (sousedství) přinesli návyky, které nejsou shodné s návyky současných obyvatel rezidenční oblasti. Sousedství může také napomáhat ochraně životního prostředí (funkce pátá) skrze vzájemnou pomoc sousedů při plnění společných cílů, jako je zkrášlování obytného prostředí a veřejných prostorů či odstraňování nedostatků. Šestá funkce sousedství je socializační. V tomto smyslu hraje velkou roli sociální kontrola sousedství, která je často přítomná, ale v mnoha případech málo uvědomovaná. Mezi poslední dvě oblasti patří funkce ceremoniální a ochranná. Ceremoniální funkce, ve smyslu účasti sousedů na oslavách, rodinných a místních událostech, zajišťuje větší intenzitu sousedských vztahů. Ochranná funkce sousedství zvyšuje bezpečnost v lokální oblasti a vytváří pocit, že celý prostor sousedství je pod dozorem obyvatel. Podobné funkce přiřazuje sousedství Eva Heřmanová a Jiří Patočka (2007, s. 62-63). Podle těchto autorů sousedství slouží jako prostředek vzájemné (stále nebo občasné) výpomoci v běžných i neobvyklých situacích, jakožto moment solidarity a vzájemné neanonymity sousedské skupiny. Shodují se také, že sousedství přináší určitou formu neformální sociální kontroly, jakožto záruku adekvátní socializace ve smyslu norem a hodnot pro dané územní společenství. Může zároveň zastávat funkci substituta sociálních vazeb či jako nástroj sladování rozdílných zájmů (Heřmanová & Patočka, 2007, s. 62). Tyto funkce sousedství se mohou měnit v závislosti na věku rezidenta. Funkce sousedství bývá často důležitější pro děti než pro dospělé rezidenty. Pro děti je zde velmi důležitá lokální blízkost vrstevníků žijících v sousedství (Grannis, 2009, s. 16-18). Oproti dospělým nemají děti takové možnosti udržovat určitou sociální blízkost mimo sousedství. Je pro ně proto jednou z nejdůležitějších funkcí sousedství, funkce socializační skrze vrstevníky v jejich rezidenční oblasti. Dospělí obyvatelé naopak mají větší možnost udržování sociálních interakcí a vztahů mimo lokální území, a proto se u nich může jevit sousedství jako spíše okrajová součást jejich sociálních životů (Marcus, 2003). S pohledem Heřmánkové a Patočky se zde objevují první vcelku závažné

nesrovnalosti v nahlížení na sousedství. Tito dva autoři staví pojem sousedství a sousedská komunita na ekvivalentní pozici (Heřmanová & Patočka, 2007, s. 62). Není zde tedy jasné, zda může existovat lokalita, dům či určitý geografický prostor, kde se sdružují lidé, který postrádá sousedství. Zda sousedství či pokud stavíme tyto pojmy na ekvivalentní pozici, sousedská komunita je vlastní každé lokalitě, kterou obývá více lidí, jenž nejsou například spřízněni příbuzenskými vztahy, či může lokalita postrádat sousedství. Na tuto problematiku neexistuje jednotně přijímaný názor. Je však zřejmé, že sousedství má silný potenciál k vytváření sociálních interakcí a sociálních vztahů, převážně kvůli prostorové blízkosti (Ferguson & Ferguson, 2016). Je však důležité mít na paměti, že v obytných čtvrtích a rezidenčních oblastech se interakce mezi obyvateli liší co do intenzity, frekvence a intimity (Grannis, 2009, s. 17).

Důležité téma v souvislosti se sousedstvím nastává s připodobněním lokálního sousedství automaticky ke komunitě. V textech a pracích sociologů se často objevují tyto dva pojmy spojené a to ve formě sousedské komunity. To staví tyto dva aspekty na ekvivalentní pozici. Předpokládá se tedy, že v sousedství v geografickém smyslu se automaticky objevuje určitá forma komunity. Jiní autoři naopak tyto dva pojmy rozlišují a považují sousedskou komunitu za ideální stav, jakožto cíl každého sousedství. Staví tyto dva pojmy do hierarchického rozložení, kdy sousedská komunita již obsahuje určité prvky, jenž se od samotného sousedství liší a které postrádá. Například podle McMillana a Chavise (1986) se sousedství stává sousedskou komunitou, pokud splňuje čtyři elementy. Jako první element označují autoři členství (*membership*) ve smyslu sounáležitosti a sdílení. Druhým elementem je vliv (*influence*) rezidenta na určitou změnu ve skupině. Třetím elementem je naplňování individuálních potřeb (*fulfillment of needs*) skrze skupinu. Posledním je sdílené emocionální spojení (*shared emotional connection*) a to ve smyslu společného místa, historie a zkušeností. Je zde tedy zjevné, že pokud určité sousedství nesplňuje tyto parametry, není možné používat označení sousedství jako komunity, ale pouze jako lokálního uskupení lidí s možnou existencí povrchních sociálních interakcí. Této problematice se také věnuje blíže Barry Wellman a Berry Leighton (1979). Tito dva autoři pokládají otázku, zda lze opravdu sousedství (*neighborhood*) a komunitu považovat za ekvivalent. Autoři *community question* se staví kriticky k dobovému pojetí urbánní sociologie, která je podle jejich názoru spíše sociologií sousedství. V jejich optice urbánní sociologie dává apriori přednost spíše analýzám sousedských komunit uvnitř města a jejich mikro-sociálním jevům před

analýzou velkých městských jevů (Wellman & Leighton, 1979). Základem této kritiky vnímání sousedství a komunity jako ekvivalentních jevů je premisa, že „komunita není místo ale síť významných sociálních vztahů mezi sousedy, přáteli, příbuznými, spolupracovníky, kteří nemusí nezbytně patřit do stejné rezidenční oblasti.“ (Piselli, 2007, s. 867). Hledané komunitní vztahy uvnitř města tedy nemusí být nutně spojeny s určitou lokalitou. Autoři zde naráží na závěry, které zmiňují zánik či rozmělnění komunit uvnitř města, to však nemusí být podle autorů validní závěr, jelikož komunitní vazby nemusely ve městě nutně zmizet či se omezit, pouze se transformovaly na jinou úroveň, než tomu bylo v minulosti, tedy mimo lokalitu tzv. *community liberated* (Wellman & Leighton, 1979). Wellman a Leighton nejsou toho názoru, že vztahy, které se vytvářejí uvnitř sousedské lokality, jsou apriory znaky komunitní, existence vztahů v sousedství tedy nutně nemusí vytvářet jednotnou sousedskou komunitu. Nemusí zde totiž docházet ke splnění určitých podmínek, jenž definují komunitu, jako je síť interpersonálních vztahů mimo domácnost, poskytování podpory a sociability ostatním členům a solidární citění a společné aktivity (Wellman & Leighton, 1979).

Wellman a Leighton nestaví vznik sousedské komunity jako samozřejmou skutečnost provázanou s lokalitou, což je v této bakalářské práci důležitým aspektem. Nastává zde totiž otázka, z jakého důvodu se v určitých lokalitách sousedské komunity vytvářejí a z jakého důvodu v jiných neexistují či mají pouze povrchní podobu. Jednou ze základních premis této práce, kterou se v následujících kapitolách pokusím představit, je, že jedním z vlivů na tento aspekt je právě architektonické přetváření prostředí. To může vytvořit podmínky, jenž napomáhají k vytváření sousedských vztahů, ze kterých se následně může vytvořit sousedská komunita. Práce tedy nesdílí totožné názory jako autoři výše zmiňovaného textu, kteří vnímají prostorovou distribuci jako nástroj geografů a sociologům přiřazují pouze sekundární zájem. Souhlasí však, že v současných vysoce mobilních městech není prostor pro komunitu pouze v rovině lokální, a že je zde potřeba analyzovat a zkoumat širší rovinu sociálních sítí uvnitř města.

Na kritický pohled Wellmana a Leightona na automatické označování sousedství komunitou, lze navázat otázkou, jak je tedy možné identifikovat sousedství, ve kterém se komunitní prvky objevily a jak měřit jejich sílu. Jednou z odpovědí může být výše zmiňovaný pohled McMillana a Chavise (1986), na tuto otázku můžeme však najít odpověď i v knize *Soudržnost v diferencující se společnosti* (Špaček & Vobecká, 2008). Tato kniha vnímá vzájemnou korelaci mezi prostorem a lidským chováním. Předpokládá

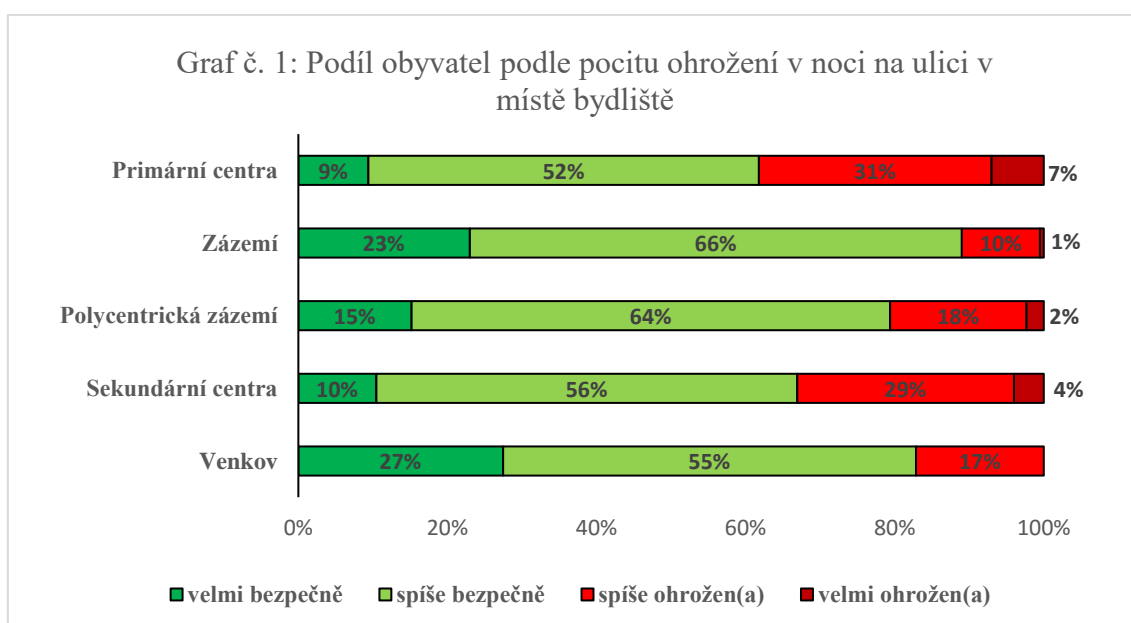
tedy, že prostor ovlivňuje lidské chování stejně tak, jako že lidské chování prostor utváří a ovlivňuje (Špaček & Vobecká, 2008, s. 153). I tato premisa je pro tuto bakalářskou práci velmi důležitá, jelikož zde můžeme vnímat názor, že jedním z faktorů, které ovlivňují lokální vazby je právě prostředí a jeho kvalita. V tomto výroku tedy cítíme potřebu odpovědět si na otázku, jaké prostředí je právě to, které evokuje sousedské a lokální vazby a jaké jsou (architektonické a urbánní) nástroje pro tuto transformaci prostředí. Na tuto otázku se pokusím nalézt odpovědi v následujících kapitolách. Autoři knihy sledují dva faktory, které hodnotí sousedství a jeho sílu – pocit komunity (*sense of community*) a sousedskou síť (Špaček & Vobecká, 2008, s. 153). Tyto dva faktory slouží v rámci empirické části bakalářské práce k ilustrativnímu porovnání zkoumané lokality s celostátním výzkumem prostorové soudržnosti a s ilustrativním zařazením vztahů uvnitř zkoumané lokality do městského či mimoměstského prostředí.

1.1. Pocit komunity

Prvním faktorem, pomocí kterého autoři knihy hodnotí sousedství a jeho sílu je pocit komunity. „Pocit komunity je psychologický koncept, který se snaží zachytit subjektivní vnímání začlenění jedince do dané komunity. Je podstatnou součástí nástroje pro měření soudržnosti sousedství¹“ (Špaček & Vobecká, 2008, s. 159). Jeho definici také uvádí McMillan a Chavis (1986) jako „Pocit sounáležitosti, který členové mají, pocit, že ostatním členům skupiny na nich záleží a sdílená víra v to, že potřeby členů budou skrze jejich společnou aktivitu naplněny.“. Toto hodnocení však nemůžeme vnímat jako hodnocení konkrétních osob (v našem případě sousedů), nýbrž jako obecné hodnocení sociálního prostředí a jejich charakteristik. Jako ilustrace k současné situaci pocitu komunity v České republice nám může posloužit výzkum *Sociální a kulturní soudržnost 2006* publikovaný v knize *Soudržnost v diferencující se společnosti* (Špaček & Vobecká, 2008). Výzkum rozděluje města a obce v ČR do pěti kategorií. První kategorií jsou *primární centra*, ta reprezentují obce a jejich aglomerace, ve kterých je nabízeno více než 5000 pracovních příležitostí, a které mají více pracovních příležitostí, než kolik mají zaměstnaných rezidentů. Další kategorií jsou *zázemí*, v těchto obcích můžeme najít alespoň třetinu zaměstnaných rezidentů, kteří dojíždějí do primárních center a zároveň nepatří do suburbánního pásu. Následující kategorie *polycentrická centra* je tvořena obcemi, ve kterých více než jedna třetina rezidentů dojíždí za prací do dvou nebo více primárních center, ale do žádného z nich nedojíždí více než jedna třetina. Předposlední

¹ Neighbourhood Cohesion Index - NCI

kategorií jsou *sekundární centra*, ta nabízejí 2000 až 5000 pracovních míst a nejsou součástí vnitřního ani vnějšího suburbánního pásu primárních center. Poslední kategorie je označovaná jako *venkov*, zde najdeme ty obce, které nespádají do žádné z výše uvedených kategorií (obce nejsou městské ani pod převažujícím vlivem města – suburbium) (Špaček & Vobecká, 2008, s. 155–156). Výzkum měřil pocit komunity pomocí tří otázek týkajících se bezpečnosti v lokalitě, vlivu na dění v obci a na identifikaci s lokalitou. U všech otázek byla použita čtyřbodová škála. V odpovědích na první otázku (bezpečnosti) můžeme vidět diferencující výsledky mezi obyvateli prostorových lokalit. Nejvyšší pocit bezpečí můžeme pozorovat u respondentů, kteří bydlí v *zázemí* a *venkov*. Naopak v městských prostředích, jako jsou *primární* a *sekundární centra* můžeme pozorovat nízký pocit bezpečí (viz graf č. 1)².

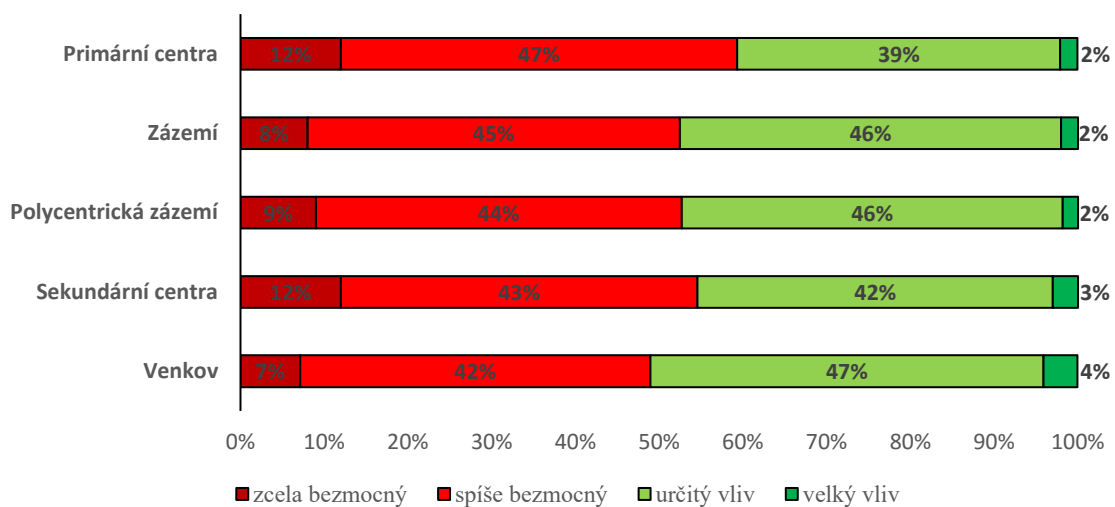
Zdroj: Sociální a kulturní soudržnost 2006

Ve druhé zkoumané otázce týkající se *vlivu na dění v obci* běžného občana se z výsledků již objevují méně signifikantní rozdíly (viz graf č. 2)³.

² Znění otázky: „Když jdete v noci po ulici ve čtvrti, obci kde bydlíte, cítíte se:“
N=3436

³ Znění otázky: „Má podle Vás občan, žijící ve vaší obci, vliv na to, co se v obci děje, nebo je bezmocný?“
N=3440

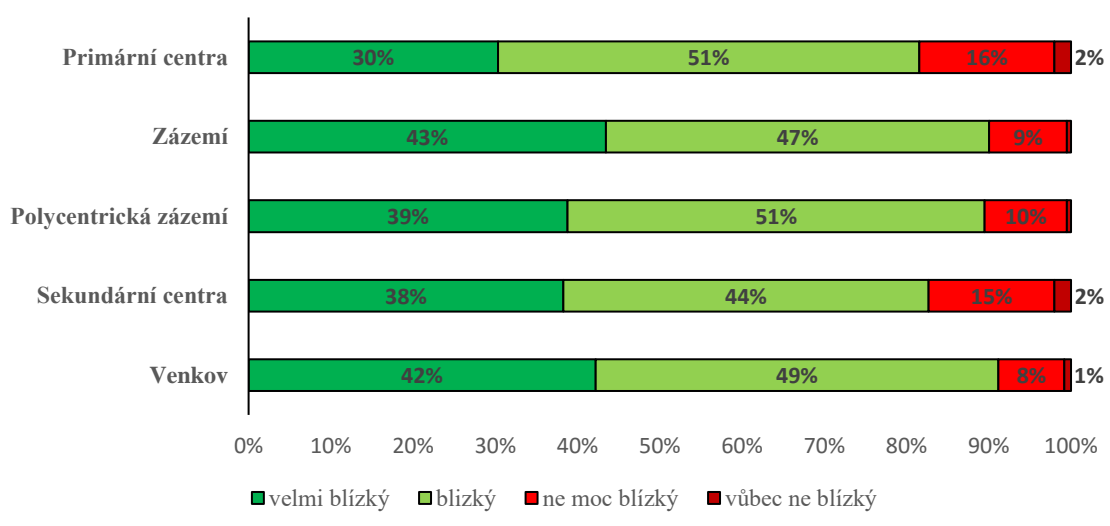
Graf č. 2: Podíl obyvatel podle názoru, jaký má občan vliv na dění v jejich obci

Zdroj: Sociální a kulturní soudržnost 2006

V poslední otázce *identifikace s lokalitou* můžeme vnímat znovu málo signifikantní rozdíly (viz graf č. 3)⁴. Tak jako ve výše uvedené druhé otázce se objevují více pozitivní odpovědi u mimoměstských lokalit.

Graf č. 3: Identifikace s lokalitou

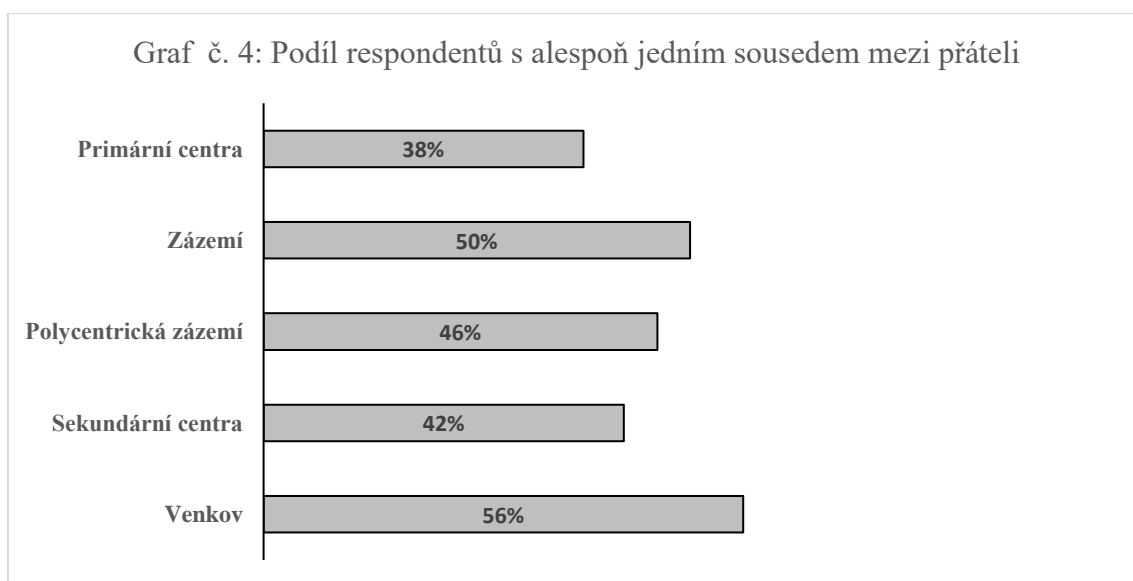

Zdroj: Sociální a kulturní soudržnost 2006

⁴ Znění otázky: „Jak blízký vztah máte k Vaší čtvrti (nebo vesnici)?“
N=3439

1.2. Sousedská síť

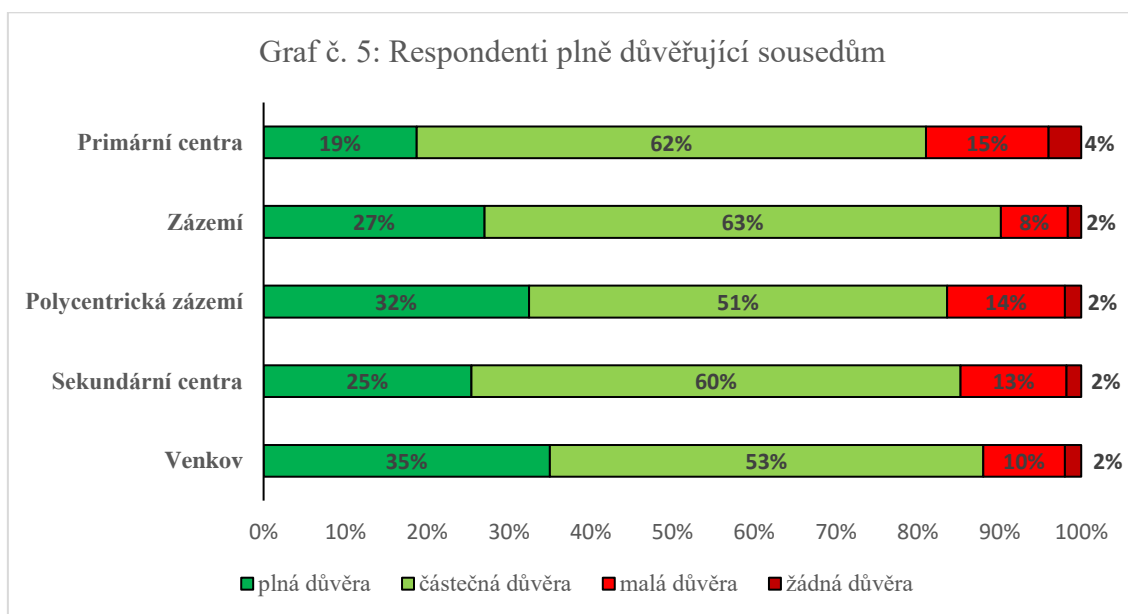
Tento aspekt soudržnosti v prostorové diferenciaci zohledňuje, jaký význam zastávají sociální vazby přímo v místě bydliště obyvatele sousedství. Na tuto problematiku soudržnosti sousedské soudržnosti jsou předkládány často rozdílné názory. Jeden z názorů zastává premisu, že sousedská komunita v současné společnosti ztrácí svůj význam a vytrácí se. V důsledku velkého počtu lidí, se kterými se člověk v průběhu dne a života setkává a společně s vysokou fluktuací a nestabilitou bydličního obyvatelstva, je situace pro vznik sousedských vazeb v městském prostředí nevhodná (Wirth, 1938). Jiní autoři naopak na tuto problematiku zastávají názor, že sousedské vazby mají místo i v dnešní společnosti. Neřadí tyto vazby mezi nejdůležitější, ale právě skrze sílu slabých vazeb mají dopady pro život jednotlivců (Wellman & Leighton, 1979). Výše zmiňovaný výzkum sociální soudržnosti se také zabývá sousedskou sítí, kterou zkoumá pomocí tří otázek. První otázka zkoumající fakt, zda má respondent mezi sousedy jednoho či více ze svých tří nejbližších přátel zjistila, že 56 % respondentů žijících na venkově mají alespoň jednoho z nejbližších přátel mezi svými sousedy. Naopak v primárních centrech je to pouze 38 % (viz graf číslo 4)⁵.

Zdroj: Sociální a kulturní soudržnost 2006

⁵ Znění otázky: „Rádi bychom ještě věděli, odkud se znáte s Vašimi třemi nejbližšími přáteli?“
N=2883

V další otázce týkající se *důvěry k sousedům* vidíme silnější odlišnosti z hlediska prostorových kategorií. Nejmenší důvěru (19 %) k sousedům mají respondenti v primárních centrech, naopak největší důvěrou mezi sousedy se těší venkov (35 %) (viz graf č. 5)⁶.

Zdroj: Sociální a kulturní soudržnost 2006

Poslední otázka týkající se sousedské sítě v ČR obracela pozornost k *pomoci od sousedů v případě těžké životní situace* (viz graf č. 6)⁷. I u této otázky můžeme vidět podobný trend jako u otázek předchozích, tedy že největší ochotu pomoci od sousedů očekávají obyvatelé venkova, polycentrického zázemí a zázemí (Špaček & Vobecká, 2008, s. 162-166).

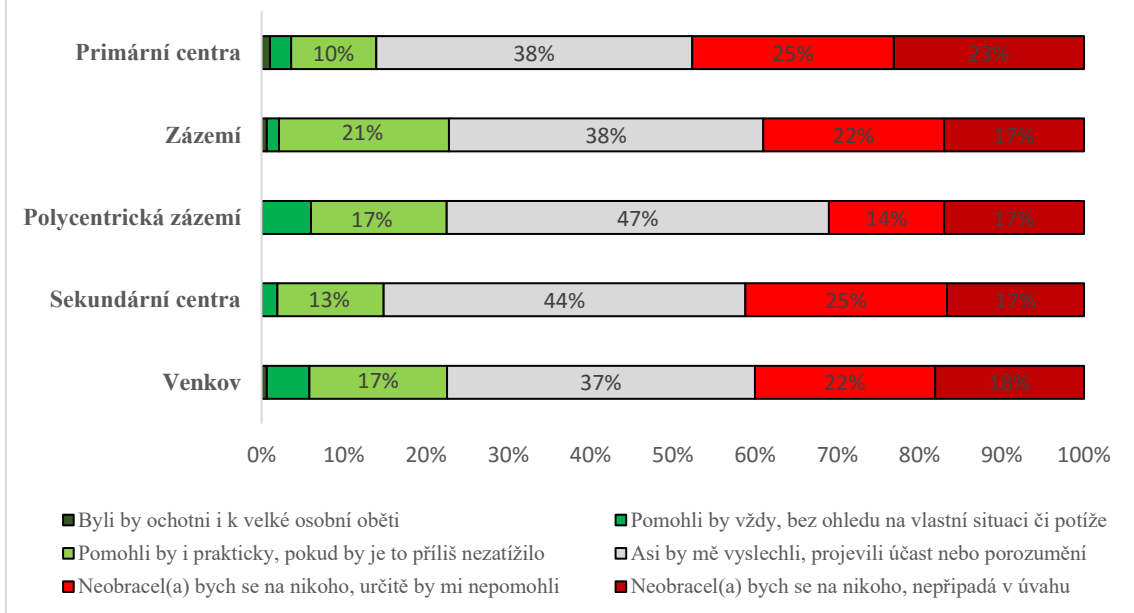
⁶ Znění otázky: „Mohl/a byste ohodnotit, jakou máte důvěru k následujícím skupinám lidí a k institucím? - Sousedé z domu, ulice, obce“

N=3453

⁷ Znění otázky: „Řekněte mi, zda byste se obrátil/a v případě těžké životní situace, např. vážného onemocnění člena rodiny, na některé z uvedených osob a jakou byste od nich mohl/a očekávat pomoc? - Sousedé, lidé z obce“

N=3454

Graf č. 6: Pomoc od sousedů v případě těžké životní situace

Zdroj: Sociální a kulturní soudržnost 2006

Z výsledků výzkumu *Soudržnost v diferencující se společnosti* můžeme vyzorovat aktuální situaci sociální soudržnosti v prostorové diferenciaci v ČR. Výzkum zjistil, že obyvatelé neměstských oblastí, tedy venkov a zázemí města, mají silnější pocit komunity a jsou více zapojeni do susedské sítě než obyvatelé velkých měst. Obyvatelé měst (primární a sekundární centra) jsou více začleněni spíše do širší společnosti než do susedství (Špaček & Vobecká, 2008, s. 180). Je však potřeba říci, že ani u městských obyvatel není podíl kladně hodnotících odpovědí směrem k susedství zanedbatelné množství. Susedství a susedské komunity nejsou ve městech sice tak silné, zastávají však ale stále určitou zanedbatelnou roli v současných městských sociálních interakcích.

1.3. Závěr kapitoly sousedství

Tato kapitola představila teoretická východiska pojmů sousedství a sousedská komunita a nastínila jejich rozdíly. Tato bakalářská práce na základě teoretických východisek neuvažuje o pojmech sousedství a sousedská komunita jako o ekvivalentech. Sousedstvím je v této práci označována každá skupina obyvatel žijící v prostorové blízkosti v rámci domu, skupiny domů či čtvrti. Sousedskou komunitu naopak práce uchopuje na základě teoretických východisek za hierarchicky výše postavený pojem oproti sousedství. Aby se sousedství stalo sousedskou komunitu je potřeba, aby mezilidské vztahy uvnitř sousedství splnily určité požadavky. Jako tyto požadavky práce vnímá čtyři elementy, které definoval McMillan a Chavis (1986), tedy členství (*membership*), vliv obyvatele (*influence*), naplňování individuálních potřeb (*fulfillment of needs*) a sdílení emocionálního spojení (*shared emotional connection*). V sousedství také musí být rozvinutá síť interpersonálních vztahů, existence podpory a sociability ostatním členům, solidární cítění a společenské aktivity, jak tuto problematiku uchopují Wellman a Leighton (1979). Práce tedy nepřirazuje obyvatelům žijícím v prostorové blízkosti automaticky označení sousedská komunita, pokud není splněna větší část těchto podmínek.

2. Vliv architektonického prostředí na sociální prostředí

Pro lepší pochopení zkoumaného vlivu architektonického prostředí na utváření sousedské komunity je potřeba nejdříve představit teoretická východiska o propojení architektury a sociálního prostředí. Tato kapitola představuje vztah mezi sociálním a architektonickým prostředím a zároveň se snaží nastínit nástroje architekta, kterými můžeme ovlivňovat sociální interakce a sbližovat lidi uvnitř města.

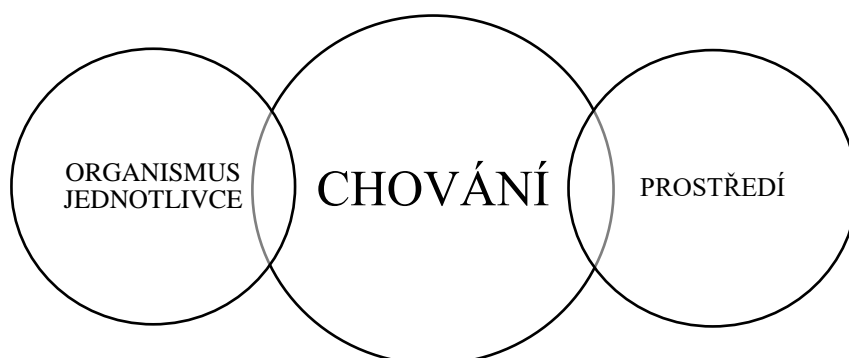
2.1. Architektonický determinismus

Přestože se tato práce věnuje architektonickému prostředí jakožto aspektu, který ovlivňuje sociální interakce, je velmi důležité nepřikládat architektonickému prostředí příliš silný vliv. Již viktoriánští reformátoři přišli s myšlenkou, že fyzikální prostředí je hlavním determinantem charakteru společnosti a kultury (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 87). Tuto myšlenku sdílí i Mercer (1976), který přikládá architektonicko–urbanistickému ztvárnění vliv, který přímo ovlivňuje způsoby chování člověka, případně společenské procesy, které v prostoru probíhají. Tato bakalářská práce však přikládá architektonickému prostředí spíše funkci latentního determinantu, který působí na chování lidí a sociální interakce spíše skrytě. Nevychází tedy z architektonického determinismu, jakožto označování architektury za hlavní determinant sociálních interakcí a chování lidí. Spíše zařazuje architektonické prostředí mezi mnoho jiných aspektů, které ovlivňují sociální interakce a společenské procesy. Práce tedy určuje architektonickému prostředí vliv na počítání a chování lidí, avšak jeho účinek je souhrnem vzájemných vztahů, které jsou ovlivňovány dalšími fyzickými, společenskými a psychologickými veličinami (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 91-92).

2.2. Vztah architektury a sociálního prostředí

Jednotlivé budovy, komplexy budov, města a celkově architektonické prostředí neslouží pouze pro uspokojení jedné ze základních lidských potřeb mít, kde bydlet. Zároveň také neslouží pouze, jakožto estetický prvek města. Architektonické prostředí také působí na sociální interakce a na samotné sociální prostředí města. Musil (1982, s. 14) uvádí, že na sociální interakce a samotné chování lidí působí několik aspektů: organismus jednotlivce a prostředí (viz schéma č. 1).

Schéma č. 1: aspekty ovlivňující chování člověka

Zdroj: Musil (1982, s. 15), upraveno autorem

Mezi prostředím můžeme řadit jak fyzické aspekty (ve smyslu přírodních podmínek), tak prostředí architektonické. Architekti a urbánní plánovači tedy musí obezřetně plánovat jednotlivé domy a celkově celou strukturu města. Jednotlivé domy, ulice, náměstí, parky a celé město slouží především lidem, kteří ho využívají a žijí v něm. Architekt by měl mít na paměti, že prostory, které vytváří, jsou utvářeny pro lidi, kteří mohou mít jiný hodnotový systém, a že toto prostředí musí vytvářet s přihlédnutím k tomuto aspektu a ne pouze podle vlastního uvážení (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 15).

O vztahu sociálního prostředí a prostředí vytvářeného architekty nám mohou sloužit zmínky již utopistických autorů Thommasa Campanelli (1951) a Thomase Mora (1950). Už tito autoři ve svých utopistických státech předkládají ideální strukturu města, která ovlivňuje společenskou strukturu. Prvky Slunečního města ani hlavního města ostrova Utopie Amaurotum samozřejmě nemůžeme využívat v současnosti, tento příklad však slouží pro ilustraci toho, že tato provázanost je mapována již v minulosti.

Jak už bylo výše zmíněno, architektura nezastává ve společnosti pouze její výtvarnou stránku, nýbrž zajišťuje základní lidskou potřebu bydlet. Architektura je také určitým sociálním symbolem, vypovídá o osobě vlastníka a uživatele a tím podtrhuje sociální postavení (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 23). Musil (1982, s. 18) uvádí osm předmětných prostředí, kde architektura působí na člověka nebo společnost. Jedním z těchto prostředí jsou jednotlivé místnosti, jež působí na psychickou stránku člověka. Druhým prostředím jsou funkční prostory, například byty, samoobsluhy a pracoviště, kde

se již střetává více lidí. Na člověka působí také samotné budovy či skupiny budov, například obytné skupiny. Čtvrtým prostředím jsou okrsky nebo podobné prostorové organizační jednotky a případně venkovská sídla. Musil do šesté oblasti řadí městské čtvrti a následně do sedmé města, která již působí na velké spektrum obyvatel. Jako poslední příklad prostředí uvádí samotné městské regiony a aglomerace (Musil, 1982, s. 18). Mezi společenské funkce architektury můžeme tedy řadit například fakt, že poskytuje společenský prostor a zařízení, která vytvářejí základní předpoklad kolektivního života. Architektonické prostředí také ovlivňuje vzdálenosti jednajících osob a tím i jejich vzájemné chování. Může také vyjadřovat dělení skupin podle zájmů a náklonností a zároveň mohou určitá místa a prostory vytvořené architekty a urbanisty ovlivňovat strukturu skupiny, která tato místa využívá a evokovat samotné činnosti, které se na těchto místech provozují (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 86). Samotné fyzické prostředí totiž nutně omezuje rozsah možností chování a napomáhá vymezit lidský požitek. Použité architektonické prvky, které vymezují fyzické prostředí, mají velmi silný dopad na prožitky a jednání. Shouksmith a Burrough (1988) přiřazují fyzickému prostředí tři odlišné rysy podle toho, jak ovlivňují lidské chování. Jedním z těchto rysů je prostředí jako restriktivní síla. Podle Shouksmitha a Burroughta prostředí dovoluje pouze omezený výběr chování, i když si to ve velké míře samotní lidé neuvědomují. Druhým rysem je prostředí jako producent jednání. V každém prostředí je naše chování jiné. Rozdílné chování můžeme pozorovat například na sociálně živých místech, jinak se lidé chovají na pracovišti, ve škole či doma. Prostředí působí jako motivační síla, může motivovat k různým způsobům chování, například změna prostředí na dovolené. U těchto rysů, které uvádí Shouksmith a Burroughs však také nemůžeme propadat absolutnímu architektonickému determinismu. Všechny výše zmíněné rysy jsou ovlivňovány zároveň sociálními, psychologickými a fyzickými faktory, lze však konstatovat, že jedním z těchto aspektů je fyzické prostředí ve formě architektury. Při uvědomění si faktu, že architektonické prostředí může napomáhat vytvářet vhodnější sociální prostředí či naopak toto prostředí omezovat, vidíme jeho potenciál a praktickou využitelnost v záměrném uspořádání prostředí pro ovlivňování chování jednotlivců i celých skupin žádoucím směrem. Schmeidler a Kohoutek (2001, s. 93–94) uvádí několik dimenzí, jak může architektonické prostředí ovlivňovat chování lidí. Prostředí podle těchto autorů ovlivňuje psychiku jedinců. Prostředí do značné míry determinuje naše činy. Různá prostředí svou charakteristickou strukturou přímo předepisují normy, způsoby jednání a jiné reakce. Materiální prostředí také podporuje a povzbuzuje nebo naopak tlumí a omezuje určitá

chování. Například určitý půdorys budovy usnadňuje komunikaci jejích uživatelů či barevné řešení znesnadňuje orientaci. Prostředí také modifikuje jednání. Například příjemné prostory vybízejí k vyššímu využívání, naopak uživatelsky nepřívětivé prostory od využívání odrazují. Prostředí tak signalizuje možnosti jednání, může určité činnosti evokovat a od jiných zase odrazovat. Lidé si kognitivně určitým prostorům přiřazují určité funkce, například místo k odpočinku či k aktivitám. Architektonické prostředí zároveň ovlivňuje pochody v organismu, tedy fyzickou stránku lidí. Může vytvářet optimální podmínky, které zajišťují únosnou míru hluku či ideální teplotu. Lidé si také mohou skrze prostředí nalézt vlastní identitu v rámci osvojování si aspektů z okolí a identifikace s okolím. Při uvědomění si těchto aspektů a možností architektonického prostředí je možné architektury vytvářet prostorové podmínky a klima pro určité chování. Tento aspekt architektury by však neměl být využíván k cílené manipulaci skrze prostředí. Reálné chování lidí by mělo záviset na individuálních výběrech osob a architektura by měla sloužit pouze jako určitý prostředek k těmto výběrům. Architekti mohou dle Osmonda (1957) vytvářet dva typy prostředí, které působí na člověka. První prostředí, jenž mohou vytvořit, je prostředí sociofungální, označované také jako odstředivé. Jako příklad sociofungálního prostředí nám mohou posloužit dlouhé chodby či prostory bez soukromí. Tato prostředí tlumí sociální vztahy a omezují sociální interakce, zároveň působí spíše negativně na psychiku jednotlivců. Opakem těchto prostorů je sociopetální (dostředivé) prostředí. Tato prostředí naopak evokují, prohlubují a vytvářejí ideální podmínky pro stabilní mezilidské vztahy a intenzivnější sociální interakce (Osmond, 1957). Cílem architektů by měla být právě tvorba sociopetálního prostředí, jenž napomáhá sociálním interakcím, nástroje, které k tomu architekti mají, si přiblížíme v následující podkapitole. Neznamena to, že sociofungální prostory nemají ve městě své opodstatnění, pomocí těchto prostorů lze zabránit nebo omezit přístup lidem do určitých částí města či zajistit, aby se na některých místech lidé nezdržovali, město by se však mělo skládat převážně z prostředí sociopetálního.

2.3. Pohled na problematiku optikou Jana Gehla

Pro potřeby a cíle této bakalářské práce je velmi důležitá optika na architektonické přetváření prostředí pro lepší sociální interakce dánského architekta Jana Gehla. Jeho pohled a zásady jsou pro tuto bakalářskou práci přínosné, jelikož tento architekt vnímá architekturu jako nástroj, který může vytvářet lepší sociální interakce a vytváří prostory, jenž slouží pro lidi. V jeho pohledu vnímáme skloubení architektonické, sociologické a psychologické optiky na tuto problematiku. Dalším důvodem proč tato práce považuje za velmi důležité představit principy přetváření prostředí právě Jana Gehla je, že samotná lokalita, která je předmětem zkoumání empirické části, je postavena ve skandinávském stylu bydlení, který Gehl zastává. Lokalita také využívá samotné architektonické prvky a principy, které Gehl představuje ve svých pracích.

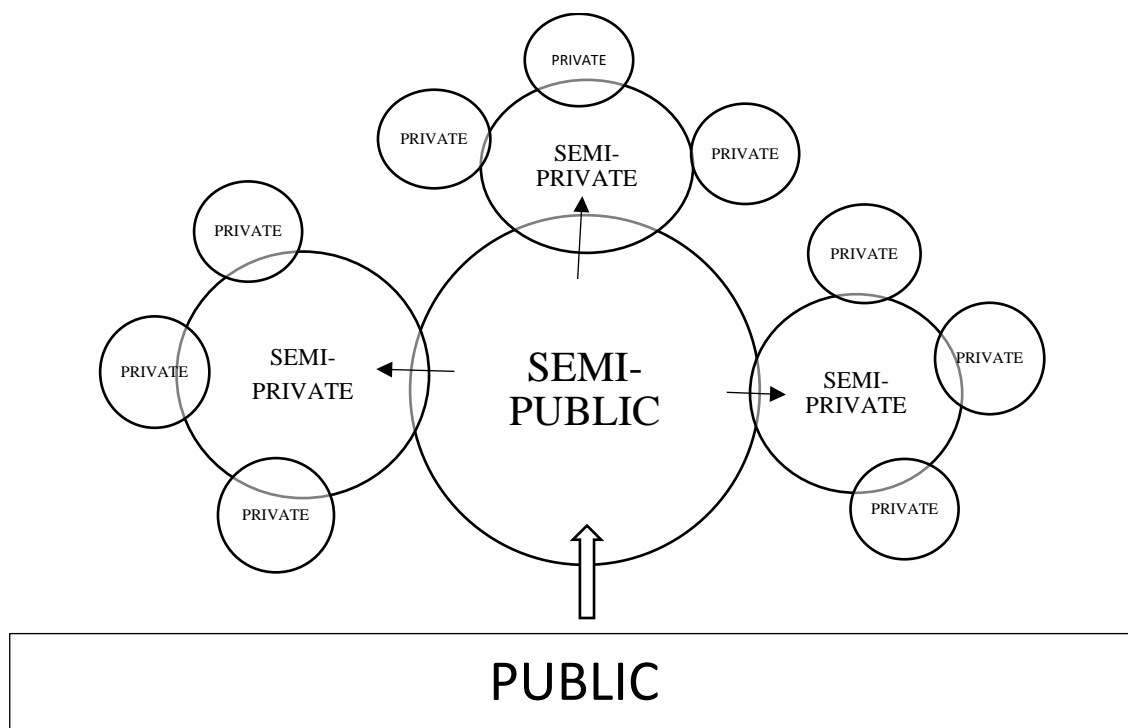
Funkcí města podle tohoto architekta nejsou v první řadě architektonické a ekonomické aspekty, města mají podle Gehla sloužit prvotně lidem. Tento pohled by se mnohým čtenářům mohl zdát zjevný, opak je však pravdou. Města a městské prostory se často pouze „tváří“, že slouží lidem, reálná situace je však taková, že slouží spíše automobilům či pouze jako forma „nocleháren“. Gehl je velkým odpůrcem funkcionalistického a modernistického pojetí plánování města. Jeden z problémů, který vnímá u tohoto pojetí měst je velký výskyt izolovaných budov s prostorově rozsáhlými veřejnými prostory. Z takto pojatých měst se vytrácejí podle Gehla ulice a náměstí, které v historii tvořily místa pro scházení obyvatel a bližší sociální interakce. Silná kritika modernistických a funkcionalistických měst je v absenci braní v potaz i psychologických a sociálních aspektů výstavby budov a veřejných prostorů (Gehl, 2000, s. 48-49). Města vystavěná ve funkcionalistickém a modernistickém stylu postrádají využitelná veřejná prostranství, místo kterých nabízí pouze vnitřní prostory či polosoukromé zahrady, které příliš nenapomáhají sociálním interakcím a využívání města lidmi (Gehl, 2000, s. 48-49). Lidé jsou v těchto městech nuceni využívat automobilovou dopravu a nemají tendence trávit čas na ulicích a veřejných prostranstvích, jelikož město není dostatečně uzpůsobeno (Gehl, 2000, s. 51). Gehl naopak čerpá ve svých pracích ze středověkých, převážně italských měst, jenž jsou podle jeho názoru velmi dobře přizpůsobena lidem a lidskému využívání (Gehl, 2000, s. 41). Tento autor se tedy snaží vytvořit městské prostředí, které sociální interakce stimuluje skrze věkové, sociální, ekonomické a etnické vrstvy. Jeho přístup předkládá aspekty, jak mohou architekti vytvářet a přetvářet městské prostředí a tím vyvolávat či alespoň napomáhat městským a sousedským interakcím. Těžiště tohoto

pohledu je kladeno na veřejné prostory, mohli bychom polemizovat, že to nejsou pouze veřejné prostory, kde probíhají sociální interakce, což tento text samozřejmě nepopírá. V prostorech, které však nepatří do veřejných nebo polo-veřejného prostranství, probíhají spíše interakce, které již souvisejí s problematikou sociologie města méně. Jedná se zde spíše o interakce v úrovni rodinné a příbuzenské, kterými se zabývají jiné sociologické a psychologické disciplíny.

2.3.1. Nástroje architekta pro stimulování městských sociálních interakcí

Gehl si uvědomuje, že architekt není jediný, kdo tyto interakce může vyvolávat, je však přesvědčen, že správné plánování a architektura může tyto interakce silně ovlivnit (Gehl, 2000, s. 55). V tomto přístupu můžeme vnímat, že tento architekt nepropadá absolutnímu architektonickému determinismu a vnímá, že je architektonické prostředí pouze jedním z determinantů. Jeden z nástrojů architekta, který může napomáhat sociálním interakcím, je členění městské struktury hierarchicky (viz schéma č. 2). Podle Gehla je důležité rozdělit obytné části do skupin a podskupin (Gehl, 2000, s. 57–58). Nejmenší podskupina je domácnost (*private*), kde probíhají sociální interakce na rodinné či příbuzenské bázi, dále nastupuje podskupina, která symbolizuje například sousedskou komunitu či obytný dům, ve kterém domácnost bydlí (*semi-private*). Polosoukromé prostředí je většinou ve formě prostorů, které sdílejí sousedé, tedy například: vnitrobloky, společné zahrady, privátní náměstí, vnitřní společné prostory v budovách. Další skupinou je *semi-public*, tedy poloveřejný prostor, do kterého patří společné prostory několika sousedství. V hierarchickém žebříčku stojí nejvýše postavená skupina a to veřejný prostor (*public*), který „patří všem“, jsou to radniční náměstí, parky, ulice atd. (Gehl, 2000, s. 60-61).

Schéma č. 2: hierarchické členění struktury města

Zdroj: Gehl (2000, s. 61), upraveno autorem

Gehl tento systém přirovnává k univerzitě, která má také své fakulty, katedry, studijní skupiny a třídy (Gehl, 2000, s. 57). Rozdělení města do podskupin vytvoří určité mezistupně mezi domácnostmi, sousedskými komunitami, městskými částmi a celým městem. Tyto mezistupně mohou lidem pomoci se aklimatizovat, volit mezi určitými podskupinami podle nálady a chuti (v menších podskupinách jsou lidé, kteří jsou člověku známější, naopak ve veřejných městských prostorech se člověk setkává s cizími lidmi a tento fakt přináší rozdílné interakce). Gehl je sice zastánce fyzického ohraničení jednotlivých skupin a podskupin, toto ohraničení má být však pouze symbolického rázu, nesmí tvořit pro lidi překážky při přecházení z jednoho prostoru do dalšího. Ohraničení by mělo být pouze ve formě různých detailů a architektonických prvků (Gehl, 2000, s. 63). Podskupiny od sebe také musí být v blízké vzdálenosti, aby bylo možné (nejlépe) pěšky procházet skrze jednotlivé podskupiny (Gehl, 2000, s. 69). Architekt zároveň musí držet podskupiny v podobné výškové poloze a vytvářet cesty v podskupinách a mezi podskupinami zajímavější a více poutavé pro smyslové aspekty člověka (Gehl, 2000, s. 66-67). Gehl celkově ve svých pracích klade velký důraz na krátké vzdálenosti mezi jednotlivými částmi, zajímavost ulic a náměstí pro lidi, aby zde chtěli trávit čas a tím potkávali další lidi. Klade také důraz na omezení automobilové dopravy v městech,

jelikož automobily odrazují a znechucují lidem pobyt ve veřejných prostranstvích. Je zároveň potřeba města přizpůsobovat rychlosti jdoucího člověka, která je spíše pomalejšího rázu, a proto město musí být na tuto rychlost uzpůsobeno (Gehl, 2000, s. 71).

Jan Gehl ve svých pracích vybízí k podporování aktivit a událostí, které probíhají na veřejném prostranství stejně jako jeho správné architektonické uzpůsobení. Vhodné veřejné prostranství a podpora událostí a aktivit, které se v prostorách dějí je podle Gehla důležité hned z několika důvodů (2000, s. 79). Jedním z důvodů je, že lidé se rádi shromažďují tam, kde se něco děje, kde něco probíhá. Tím, že se na tomto místě shromáždí se svými přáteli, sousedy či s náhodnými lidmi, tak vznikají sociální interakce mezi lidmi a město začíná „žít“ (Gehl, 2000, s. 77). Pokud se lidé více zdržují na veřejných prostranstvích a město „žije“, tak není tak velká kriminalita či se lidé alespoň cítí bezpečněji. Pokud veřejné prostory jsou špatně architektonicky přizpůsobeny a nejsou podporovány aktivity ve veřejném prostoru, tak lidé tyto prostory využívají omezeně a tím se zvyšuje kriminalita v těchto prostorách. Zvýšená kriminalita má následně za následek ještě větší omezení pohybu po veřejných prostorách a město a jeho veřejné prostranství se dostává do začarovaného kruhu (Gehl, 2000, s. 78).

Gehl se vyjadřuje také k otázce, zda se mají města koncentrovat či naopak rozptylovat. Zde můžeme znovu vidět Gehlův pohled „humanistického architekta“, který uvádí, že „...je zcela zásadní poznamenat, že to nejsou budovy, ale lidé a události, které je třeba koncentrovat.“ (Gehl, 2000, s. 83). Důležité v otázce koncentrace či rozptylování je skloubení malých, středních a velkých prostředí (podskupin), aby bylo město stále kompaktní (Gehl, 2000, s. 87). Hlavními elementy by měly být ulice a náměstí. Okolo nich by se měly koncentrovat obytné části. Ty by však neměly by megalomanské tak, jak tomu bylo ve funkcionalistickém a modernistickém pojetí měst. Gehl čerpá silnou inspiraci v italských středověkých městech, které mají úzké klikatící se ulice (Gehl, 2000, s. 93). Tento architekt je tedy spíše zastáncem integračních měst ve stylu středověkých, převážně italských sídel před segregačními funkcionalistickými městy (Gehl, 2000, s. 103). Je si však vědom, že současná situace městských sídel je v naprosto jiné situaci, než tomu bylo ve středověku, a že není možné se plně přiblížit integrační podobě středověkých měst, to však neznamená, že si z těchto měst nemáme brát inspiraci a alespoň se této představě přiblížit.

Gehl klade velký důraz na město s omezenou automobilovou dopravou. Města, která tuto podmínku nesplňují, nejsou městy pro lidi. Automobily by se po městě měly pohybovat pomalou rychlostí a do různých částí by neměly být vůbec připuštěny. Měly by být pouze „hosti“ ve městě (Gehl, 2000, s. 113). Autor vidí korelaci mezi tím, když jsou na ulici auta a je silně rozvinutá automobilová doprava a tím, zda ve městě probíhají „dobré“ sociální interakce (Gehl, 2000, s. 128). Pokud se v městech splní požadavek na omezení automobilové dopravy (alespoň v některých částech), je potřeba vytvořit prostory, do kterých lidé mohou neomezeně přicházet a odcházet. V těchto prostorech však musí existovat příznivé podmínky pro interakce, tedy aby se zde dostatečně dlouho zdržovali, byla by možnost se posadit či se na něco dívat (Gehl, 2000, s. 131). Architekt může v tomto smyslu napomoci vytvoření zajímavějšího prostředí, které splňuje určité technické parametry (jako je dostatečná velikost, dostatek prostoru, kde se mohou lidé chránit před počasím, dostatek míst, kde se lidé mohou posadit atd.) a zároveň podmínky estetické. Architekt musí vytvořit prostředí, které bude obyvatele města a návštěvníky lákat, tedy prostor s různými detaily, členěním a jinými prvky (Gehl, 2000, s. 132). Gehl také zmiňuje důležitost použitých materiálů a to především na povrch ulic a náměstí. Architekti a projektanti by se měli vyvarovat kostkové dlažbě, písku a šterku, musíme si totiž uvědomit, že „mezi budovami“ žijí různé generace a cíl architekta by měl být takový, aby prostory využívaly nejlépe všechny generace (Gehl, 2000, s. 137). Architekti a projektanti by také měli tvořit ulice s přihlédnutím k fyzické a zážitkové vzdálenosti. Fyzická vzdálenost ulic by měla být okolo 500 metrů od dílčího cíle, tedy od menšího náměstí či určitého prostoru, který jako cíl může sloužit. Ulice by měly být členité a nemonotónní, aby lidé trasu vnímali v etapách a stimulovala je k chůzi (Gehl, 2000, s. 139).

Velkou důležitost přikládá Gehl místům k sezení na veřejných prostranstvích. Prostory pro sezení umožňují delší pobyt v parcích, náměstích a ulicích a tím mohou přispět k vyvolávání sociálních interakcí. Pokud je tato premisa splněna, tak zde mohou lidé ve skupinách i jako jednotlivci scházet (Gehl, 2000, s. 157). Architekti a projektanti však musí být obezřetní při volbě míst, kde jednotlivé prostory pro sezení budou, jelikož ne všechna místa jsou vhodná. Zde Gehl odkazuje na holandského sociologa Derk de Jonga, který zkoumal veřejné prostory. Derk de Jonge při svém výzkumu zjistil, že lidé se nejraději zdržují na okrajích prostorů, jelikož zde je nejlepší prostor pro pozorování a zároveň je zde člověk více chráněn. Tento jev nazývá *efekt okraje* (Gehl, 2000, s. 151).

Prostory pro sezení by tedy měly být situovány právě na okraj veřejných prostorů, kde by měla být zároveň možnost chránit se proti přírodním jevům (Gehl, 2000, s. 158). Zde vidí Gehl velký problém mnoha architektů, jelikož ti se tímto *efektem okraje* často neřídí a prostory pro sezení jsou následně málo využívány (Gehl, 2000, s. 159). Důležité je zároveň rozmíst'ování po městě takzvané druhotné prostory po sezení, jako jsou schody či okraje soch (Gehl, 2000, s. 163). Jan Gehl uvádí, že maximální vzdálenost mezi prostory k sezení by měly být 70 – 100 metrů (Gehl, 2000, s. 165). Klade také velký důraz na hygienické podmínky, jako je dostatečné osvětlení, ochrana proti přírodním vlivům a nízkého hluku okolí (ne více než 60 decibelů) (Gehl, 2000, s. 169).

Pokud jsou všechny podmínky dodrženy, tak vzniká vhodný prostor pro sociální život v ulicích. Jan Gehl si je tedy vědom, že architekti nejsou schopni přímo vytvořit bližší a „lepší“ sociální interakce uvnitř města, ale vnímá je jako nepřímé strůjce či naopak destruktory těchto vztahů. Architekt tedy může pouze předpřipravit prostory pro tyto městské interakce, vytvořit je mohou již jen a pouze samotní lidé.

II. Empirická část

3. Metodologie

3.1. Charakteristika případové studie

V rámci tohoto výzkumného šetření práce využívá případovou studii konkrétní sousedské komunity spojené s lokalitou v Praze Na Hřebenkách. Předmětem zájmu případové studie je hloubkové a intenzivní zkoumání prostorově a časově ohraničeného případu, přičemž se předpokládá, že hloubkové a intenzivní studie jednoho případu může vést k osvětlení a pochopení širšího spektra podobných případů (Gerring, 2007). Je však důležité mít na paměti, že označování případové studie reprezentativní je přinejmenším diskutabilní. Případová studie si však za cíl klade spíše průzkum složitostí, detailů a vztahů v kontextu jednoho konkrétního případu, v našem případě sousedské komunity (Gerring, 2007). Práce využívá případovou studii z důvodu velké specifčnosti a malého obsahu známých informací o zkoumané komunitě a snahy o pochopení komplexnosti sociálních interakcí a sociálního života vně komunity (Hendl, 2005, s. 112).

3.2. Výzkumné metody

Případová studie se skládá z několika výzkumných metod, které umožňují komplexní a hlubší pochopení této lokality a obyvatel, kteří zde žijí. Případová studie využívá metod: rozhovory s jedním z autorů komunity (lokality), dotazníkové šetření, rozhovory s respondenty v průběhu dotazníkového šetření, analýza dokumentů a dobových fotografií a sociologický vhled autora bakalářské práce, který měl možnost několikrát v průběhu deseti let navštívit tuto sousedskou komunitu a pozorovat ji.

3.2.1. Rozhovory s jedním z autorů této lokality

Jedna z metod této případové studie jsou rozhovory s jedním z hlavních architektů, iniciátorů a zakladatelů této skupiny řadových domů. Metoda se skládá z několika rozhovorů, které především slouží jako „odrazový můstek“ pro další část výzkumu. Rozhovory nabízejí důležitý architektonický vhled do této problematiky a představení architektonických prvků, které byly použity pro evokování větší sousedské soudržnosti. Pomocí zakladatelova vhledu je možné také porozumět začátkům komunity, jejímu formování a samotným idejím jejího vzniku. Tato část případové studie slouží tedy spíše pro lepší pochopení použité architektury, historie komunity a pro vhodné naplánování struktury dalších metod výzkumu.

3.2.2. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření se uskutečnilo od 10.7. do 13.7.2016 na 13 respondentech (viz kapitola výzkumný vzorek). Dotazník se skládá celkem z dvaceti sedmi otázek, z nichž osmnáct je uzavřených, šest polootevřených a tři otevřené. Samotné otázky byly kladeny výzkumníkem. Otázky pokrývají celé spektrum zkoumané komunity a lokality, tedy: vzniku, vývoje a určitých problémů komunity. Dotazníkové šetření zároveň zjišťovalo blízkost mezi sousedy a jejich vzájemné vztahy. Do dotazníku bylo také zařazeno šest otázek, které se vyskytovaly ve výzkumu Sociální a kulturní soudržnost 2006. Pomocí těchto otázek je možné ilustrativně porovnávat tuto konkrétní lokalitu s celonárodním výzkumem. Díky tomuto faktu je možné částečně ověřit hypotézu o vzniku vesnice uvnitř města pomocí komparace výsledků z dotazníkového šetření a výsledků výzkumu Sociální a kulturní soudržnost 2006, která výsledky těchto otázek týkajících se prostorové soudržnosti třídila na základě velikosti obcí a měst. Dotazníkové šetření také zjišťuje respondentův subjektivní názor na existenci a sílu komunitních vztahů uvnitř lokality. Část dotazníku slouží pro zjištění respondentova vnímání okolní architektury a jejího vlivu na sousedskou soudržnost.

3.2.3. Rozhovory s respondenty v průběhu dotazníkového šetření

Pro získání hlubšího a kvalitativnějšího vhledu do této problematiky je pro práci velmi důležité doplňovat kvantitativní přístup dotazníkového šetření přístupem kvalitativním. Tuto kvalitativní úlohu zastávala další část případové studie ve formě polostrukturovaných rozhovorů, které byly uskutečněny v průběhu a v rámci návštěvy jednotlivých obyvatel lokality s dotazníkovým šetřením. Tato metoda poskytuje hlubší vhled do této problematiky, jelikož pomocí ní je možné získávat doplňkové informace (nejen) k otázkám v rámci dotazníkového šetření. Respondenti tedy odpovídali na konkrétní otázky, které se vyskytovaly v dotazníku, zároveň však doplňovali své odpovědi dalšími informacemi, které spontánně uváděli či se na ně výzkumník doptával. Tyto kvalitativní doplňkové informace slouží pro hlubší pochopení minulého a současného stavu komunity, samotného vnímání komunity, pohledu na architektonické prvky lokality a celkovému stavu lokality a skupiny obyvatel. Rozhovory byly částečně strukturalizované skrze strukturu dotazníku, respondenti však poskytovali mnoho relevantních informací mimo strukturu dotazníku, které dotazníkové šetření nemohlo pokrýt a tím bylo napomoženo k lepšímu pochopení zkoumané komunity.

3.2.4. Analýza dokumentů a sociologický vhled autora bakalářské práce

Tato další část případové studie slouží jako doplňková metoda pro výše zmíněné metody. Analýza převážně dobových fotografií a plánů lokality napomáhá k hlubšímu porozumění vzniku lokality a především architektonické jednotě skupiny domů. Analýza dobových fotografií a její komparace se současným stavem může pomoci k pochopení komunitních problémů způsobených přetvorbou jednotlivých domů a tím narušení celistvosti lokality. Samotný sociologický vhled autora bakalářské práce a jeho možnost účastnit se například sousedských sešlostí v této lokalitě nabízí zajímavý pohled zúčastněného pozorování například během sousedských sešlostí či do samotného života lokality.

3.2.5. Shrnutí výzkumných metod

Kombinace výše zmíněných metod ve výsledku přináší velké množství relevantních informací, které slouží k velmi dobrému pochopení lokality, sousedů a komunity. Je důležité zmínit, že výše zmíněná metodologie se liší od té, která byla vytyčena při zadávání práce. První idea byla taková, že dotazníkové šetření bude první krok, na základě kterého se následně podle získaných informací budou s vybranými respondenty provádět hloubkové rozhovory. Tato metodologie však musela být změněna kvůli samotnému faktu, že opakovaná návštěva respondentů (tedy první návštěva s dotazníkem a druhá návštěva za účelem hloubkového rozhovoru) by byla velmi problematická ne-li nereálná. Druhým důvodem byl fakt, že samotní respondenti měli velkou tendenci podávat informace nad rámec dotazování skrze dotazník. Z těchto důvodů byla tedy zvolena částečná změna metodologie, tato změna však dle názoru autora této bakalářské práce naopak napomohla zvětšení objemu relevantních informací o komunitě a získání hlubšího pohledu do problematiky. Díky tomuto přístupu se podařilo od všech dotázaných respondentů získat kvalitativní informace. Hloubkové rozhovory by umožnily svojí náročností získání kvalitativních informací pouze od určité menší části obyvatel lokality a tím by práce přišla o informace ze strany všech zúčastněných obyvatel. Změna metodologie tedy naopak pomohla získat větší objem kvalitativních informací a práci samotné neuškodila.

Jedním z možných metodologických problémů při rozhovorech s respondenty se může jevit jejich zaznamenávání, respektive jeho absence v digitální podobě. Rozhovory nebyly zaznamenávány na nahrávací zařízení a následně přepisovány. I tento fakt má však

své opodstatnění. Již na začátku prvního rozhovoru se ukázala nejistota respondenta po otázce, zda by bylo možné rozhovor nahrávat. Po úvaze se ukázalo jako vhodnější rozhovory nenahrávat, jelikož toto téma, tedy mimo jiné postoje a vztahy k jednotlivým sousedům a informace, které respondenti podávají, jsou vnímány jako choulostivějšího charakteru. Absence nahrávání zvukové stopy odpovědí respondentů tedy mohla naopak napomoci k získání informací, které by za přítomnosti tohoto aspektu respondenti nebyli ochotni sdělit. Informace získané od respondentů tedy byly zaznamenávány pomocí výzkumníkových terénních zápisků, které byly posléze analyzovány.

3.3. Výzkumný vzorek

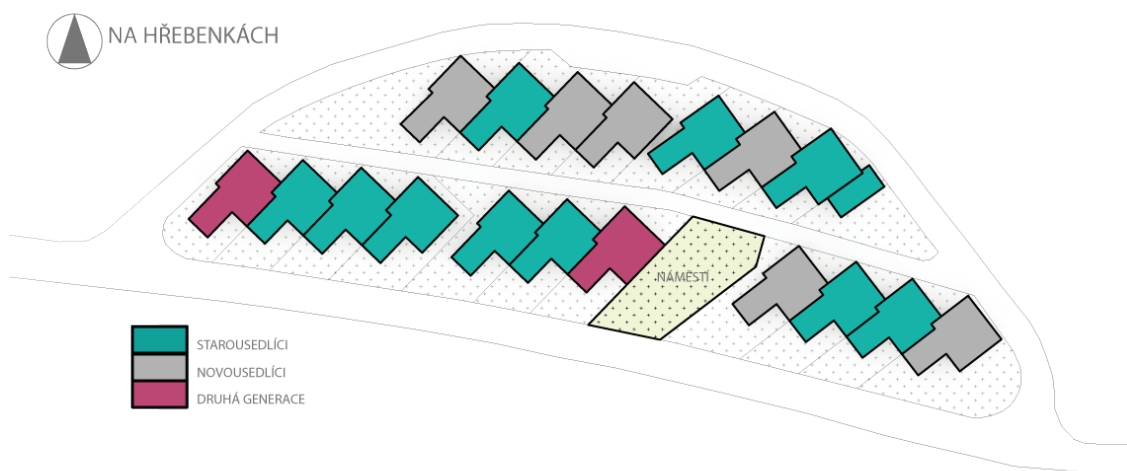
V této podkapitole je pro další pochopení výzkumu důležité si definovat výzkumný vzorek a zároveň představit rozložení celé skupiny obyvatel v rámci lokality Na Hřebenkách. Celá lokalita se skládá z osmnácti domácností, ve kterých v průměru žije 2,1⁸ obyvatel. Celkově se tedy lokalita skládá z třiceti devíti obyvatel. Sběr dat dotazníkového šetření a rozhovorů byl proveden na třinácti domácnostech. Cílem šetření bylo získat co nejvíce dotazníků a rozhovorů, tedy ideálně osmnáct (za každou domácnost jeden). Absence pěti domácností byla však nevyhnutelná a byla způsobena ve třech případech faktem, že obyvatelé těchto tří domů se v lokalitě téměř nevyskytují a nejsou stálými obyvateli. Další chybějící domácnost je způsobena tím, že obyvatelé tohoto domu nemají jakýkoliv zájem na tom, podílet se na životě sousedské komunity a do komunity se začleňovat, a proto se ani nechtěli zúčastnit tohoto výzkumu. Obyvatelé této domácnosti se tedy nechtěli zúčastnit dotazníkového šetření a rozhovoru, poskytli však alespoň částečné informace, které je možné začlenit do empirické části. Poslední chybějící dotazník a rozhovor s domácností je zapříčiněn samotným vlivem výzkumníka. Ten má jakožto příbuzný jednoho z obyvatel lokality exkluzivní přístup do této lokality. Tento příbuzenský vztah má kromě pozitivního aspektu ve formě, že je vůbec možné získat do lokality přístup a provádět zde výzkum i aspekt negativní. Právě tento příbuzenský vztah zapříčinil nemožnost získání dotazníku a rozhovoru od jedné z domácností, jelikož tyto dvě rodiny se mezi sebou netěší dobrému vztahu. To však neznamená, že tato domácnost je úplně vynechaná, výzkumník se nezúčastněně pokouší

⁸ Rozložení počtu členů v domácnosti se zásadně neliší na základě rozdělení do kategorií starousedlíci, druhá generace a novousedlíci. Počet členů v domácnosti však u starousedlíků pouze v jednom případě převyšuje dva členy. Oproti tomu například zástupci druhé generace žijí v domácnostech v obou případech tři.

popsat důvody tohoto rozkolu mezi sousedy a zároveň začlenit do výzkumu alespoň krátký rozhovor, který s obyvateli této domácnosti vedl.

Obyvatelé jsou z důvodu empirické práce rozdělováni podle délky obývání lokality na starousedlíky, druhou generaci a novousedlíky (viz obrázek č. 1). Za starousedlíky práce považuje obyvatelé, kteří lokalitu společnými silami stavěli a žijí zde od jejího postavení. Mezi tyto obyvatele můžeme v lokalitě považovat deset domácností. Jako druhá generace je označovaná ta část obyvatel, která dům zdědila po starousedlíkovi a zároveň zde v této lokalitě vyrůstala. Jedná se tedy o syny a dcery starousedlíků a jejich rodiny. Takto označovat můžeme v lokalitě dvě domácnosti⁹. Třetí a poslední kategorií jsou novousedlíci. Mezi ty se v této práci řadí obyvatelé, kteří se nepodíleli na výstavbě lokality a žijí zde méně než dvacet let. Autor práce si je vědom, že tato skupina novousedlíků se také diferencuje na základ délky obývání lokality a tyto aspekty jsou v práci zahrnuty. Skupina těchto obyvatel je však souhrnně nazývána novousedlíci. Mezi tuto skupinu obyvatel lokality můžeme řadit šest domácností.

Obrázek č. 1: Podíl starousedlíků, druhé generace a novousedlíků v lokalitě

V této části práce je důležité také podotknout věkové rozdíly mezi starousedlíky, druhou generací a novousedlíky. Starousedlíci jsou ve všech případech lidé, kterým je okolo 70 a více let. Druhá generace obyvatelů lokality se pohybuje okolo 35 až 45 let. Věkové rozmezí mezi novousedlíky se pohybuje od 40 do 65 let, nejčastěji se věk

⁹ Zároveň se zde vyskytuje jedna domácnost, která je kombinací starousedlíka a druhé generace. Tato domácnost je však zařazená pod kategorii starousedlík. Specifičnost této domácnosti však není v této práci opomenuta.

novousedlíků pohybuje okolo padesátého roku života. Zde tedy můžeme vnímat, že skupina obyvatel jako celek není příliš homogenní a nachází se v rozdílném životním cyklu. Homogenost můžeme najít právě při rozdělení obyvatel do tří výše zmíněných kategorií. Pokud se podíváme na socioekonomické rozložení obyvatel lokality, najdeme zde podobné charakteristické rozdělení obyvatel do tří skupin. Skupina starousedlíků je již v důchodovém věku a většinou již ekonomicky neaktivní. Naopak kategorie obyvatel druhé generace a novousedlíků je ve většině případů stále ekonomicky aktivní a řadí se spíše k vyšší střední třídě.

4. Případová studie skupiny obyvatel v lokalitě Na Hřebenkách

Tato kapitola nejprve představí samotnou zkoumanou lokalitu Na Hřebenkách, její historii a vznik. Kapitola zároveň nastíní použité architektonické prvky, které ovlivňují (nebo alespoň měly ovlivňovat) sociální interakce v sousedství. Následně se bude věnovat samotnému rozboru zkoumané lokality a sousedské komunitě na základě dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů.

4.1. Charakteristika lokality

4.1.1. Diskurz do historie

Idea vytvoření skupiny rodinných domů uvnitř Prahy se začala formovat okolo roku 1967 architektem Jiřím Lasovským. V této době se nejdříve hledala vhodná lokalita, kde by stavba mohla být zrealizována. Možností a parcel, kde by bylo možné stavět, bylo více, ale v důsledku režimu a jiných okolností bylo možné návrh začít realizovat až v roce 1973 v lokalitě pod Strahovským stadionem v ulici Na Hřebenkách. Na tomto místě stálo bývalé autobusové parkoviště pro stadion Strahov, to však bylo již nevyužívané, a proto zde bylo možné započít stavbu. Místo bylo pro tuto výstavbu ideální. Byl zde dostatek prostoru pro výstavbu skupiny rodinných domů ve stylu *stavět nízko a hustě*. Zároveň tato lokalita byla relativně blízko jak městskému centru, tak veřejným prostorům a parkům jako jsou Strahovská pláň, Kinská zahrada či park Petřín.

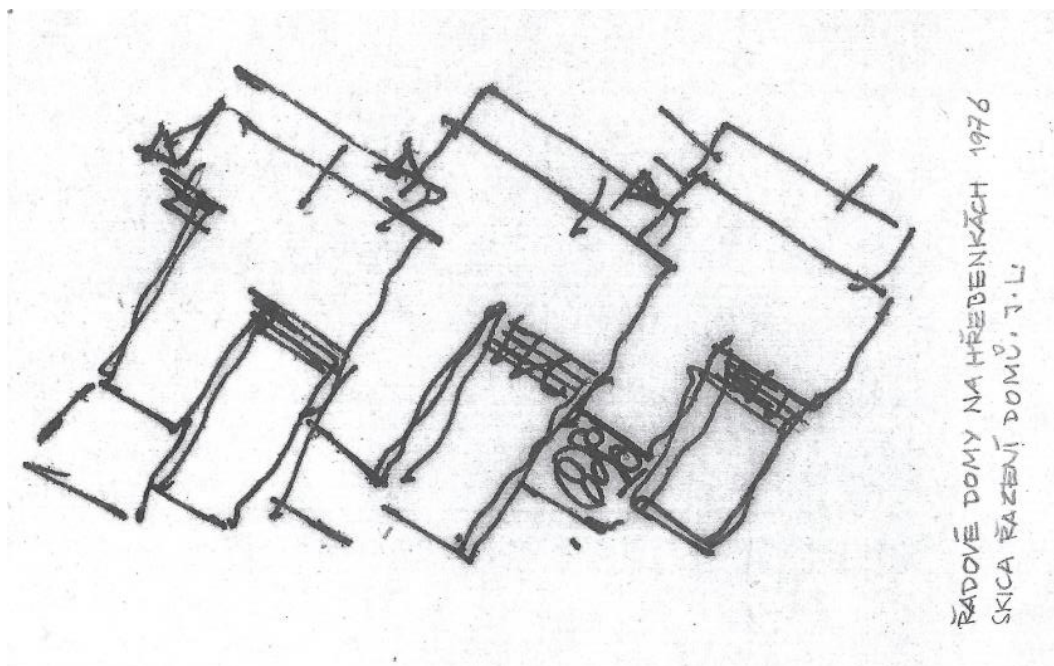
Po získání parcely mohla započít samotná realizace návrhu, na kterém se spolupodíleli Jiří Lasovský, Václav Baroch a Ladislav Vrátník. Návrh byl podle slov jednoho z architektů vytvořen diktátem „...prostě jsem vymyslel, jak to bude vypadat a vnutil jsem to ostatním, to je však jen jedna cesta, lepší by možná byla cesta, kdy bych to s nimi více diskutoval a oni by se spolupodíleli na vytváření toho prostředí“, tato druhá cesta však je jen těžce proveditelná a zdlouhavá, proto architekti zvolili cestu první. Idea skupiny rodinných domů Na Hřebenkách byla inspirován skandinávským stylem bydlení, kde je nízká a hustá zástavba poměrně rozšířená. Snaha architektů byla vytvořit nejen bydlení pro sebe a jiné obyvatele, ale zároveň vytvořit prostředí, které evokuje společné bydlení ve stylu vesnice uvnitř města. Je to tedy pokus přizpůsobit prostředí architektonickými nástroji tak, aby toto prostředí sbližovalo jednotlivé obyvatele a napomáhalo sousedským interakcím.

Tato aktivní komunita se měla budovat již v počátku, tedy při samotné výstavbě jednotlivých domů. Budoucí obyvatelé lokality totiž museli při výstavbě domů

spolupracovat a pouze s omezenou pomocí budovat samotné domy. Pro tuto potřebu tedy vzniklo družstvo pro stavbu rodinných domů o osmnácti rodinách, které reprezentovaly osmnáct rodinných domů. Družstvo se po realizaci mělo a také rozpadlo a domy přejít do osobního vlastnictví. Obyvatelé domů se postupem času přidávali podle toho, kdo mohl přispět například různým materiálem či kdo projevil velký zájem v této lokalitě bydlet. Zároveň zde byli i někteří rezidenti, kteří byli „přiděleni“ Národním výborem, jakožto čekatelé v pořadníku na výstavbu rodinného domu. Vznikla zde tedy rozmanitá skupina obyvatel osmnácti rodinných domů, co se například do pracovních profesí týče: architekti, hudebníci, projektanti, zpěvačka, řezník atd. Je si však potřeba říci, že tato skupina obyvatel se diferenciovala spíše v sociálním zázemí a v kulturním kapitálu než v ekonomickém smyslu, v tomto smyslu byla skupina relativně koherentní.

Velkou výhodou při vytváření této lokality byl fakt, že architekti v průběhu plánování a stavby již věděli, kdo bude obyvatelem jednotlivých domů. Tomuto aspektu přiřazuje Schmeidler a Kohoutek (2001) velký důraz. Často můžeme vidět, že architekti při plánování projektu neví, kdo bude prostory využívat, nemají konkrétně specifikovanou cílovou populaci. Pokud však architekt je seznámen s tím, kdo lokalitu bude obývat, měl by si být vědom, že prostory, které vytváří, jsou pro konkrétní lidi a měl by přihlídnout nebo alespoň být seznámen s jejich potřebami (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 15).

Obrázek č. 2: prvotní skica

Obrázek č. 3: výstavba lokality

Obrázek č. 4: výstavba lokality

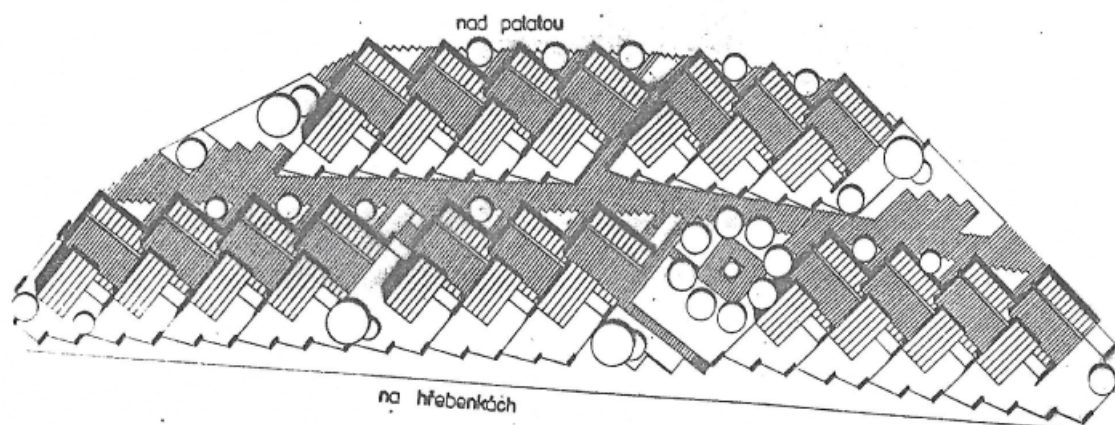

4.1.2. Architektonické aspekty lokality a jejich vliv na sousedskou komunitu

Nízká a hustá zástavba

Jak již bylo výše zmíněno, architekti čerpali inspiraci ze skandinávského stylu bydlení. Podle tohoto stylu vytvořili tedy komplex budov, který kopíroval svah a svou výškou nevyčínal. Jednotlivé domy jsou velmi blízko vedle sebe, dokonce tak že by to současné předpisy neumožnily. Stavět nízko a hustě mělo kromě prostorových důvodů i jiné důvody. Vycházeli z předpokladu, že lidé a domy by k sobě měli mít blízko, a že blízkost jednotlivých domů a tím pádem jednotlivých obyvatel navodí sousedskou soudržnost. Blízkost jednotlivých domů však z důvodu zešíkmení lokality není na úkor individuálního soukromí, to obyvatelé mohou najít jak v interiéru, tak v exteriéru ve formě zahrady a terasy. Architekti tedy vytvořili prostředí, které skloubí jak individuální prostor, tak prostor „kolektivní“, vhodný pro vytváření větší soudržnosti obyvatel.

Obrázek č. 5: dobový půdorys lokality

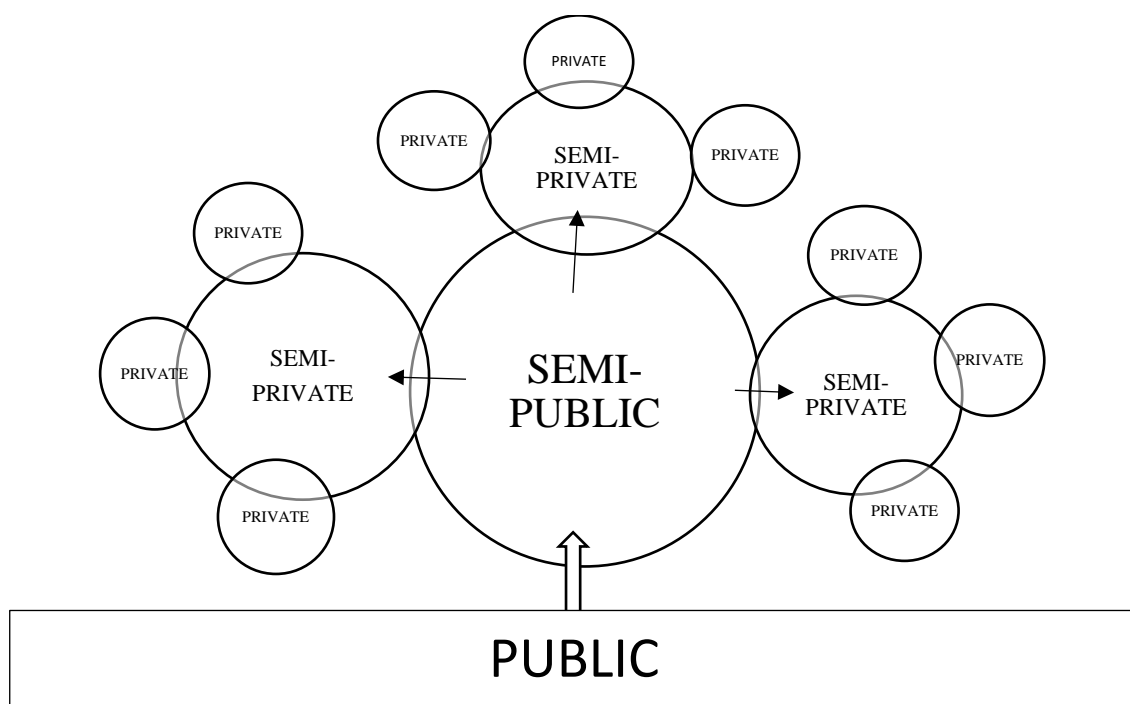

Začlenění lokality do kontextu města

Již v aspektu výběru a celkového prostorového návrhu a struktury lokality můžeme vnímat určitou blízkost s Gehlovým (2000) uvažováním o městě pro lidi. Tato komunita je umístěna v relativní blízkosti městského centra a zároveň poblíž veřejným prostranstvím a parkům (Strahovská pláň, Kinská zahrada a Petřín). V tomto aspektu můžeme připodobňovat začlenění této skupiny rodinných domů do hierarchické struktury města tak, jak to vnímá Jan Gehl (2000, s. 57-58). Architekt podle Gehla může napomoci sociálním interakcím tím, že „rozmělní“ město do skupin a podskupin. Pomocí této optiky můžeme samotné domy v lokalitě zařadit do podskupiny *private*, tedy tam, kde probíhají

sociální interakce v rodinné a příbuzenské rovině. Jako *semi-private* podskupina slouží obyvatelům jejich zahrady, které nejsou mezi sebou odděleny plotem, a zároveň ulice a malé náměstí s kašnou. Zde mohou probíhat sousedské interakce. Do *semi-public* prostoru se řadí ulice, malé náměstí a parky. Tento prostor slouží již pro širší veřejnost, převážně z řad okolních sousedských lokalit. Jako poslední, v hierarchickém žebříčku nejnvýše postavenou skupinou, je veřejný prostor (*public*), ten je v tomto konkrétním případě reprezentován právě parkem Petřín, Kinskou zahradou, Strahovskou plání i samotným centrem města. Tato lokalita se tedy začlenila do městské struktury, takovým způsobem, že vytvořila prostor pro čistě individuální potřeby, polosoukromé (sousedské) potřeby, ale zároveň nevytrhla lokalitu z kontextu města.

Schéma č. 3: hierarchické členění struktury města

Zdroj: Gehl (2000, s. 61), upraveno autorem

Náměstí

Jedním z dalších architektonických aspektů tohoto uskupení rodinných domů je společné náměstí v centru lokality. Zde byl architekty vytvořen soukromý prostor pro rezidenty a jejich příbuzné, kde se mohou scházet se svými sousedy. Cílem bylo vytvořit místo, kde se mohou společně scházet ve svém volném čase a tím vytvářet bližší vazby

mezi jednotlivými rezidenty a sblížit susedství jako takové. Náměstí poskytuje možnosti grilování ve formě ohniště a posezení na lavičkách ve velmi zelené části lokality. Jsou zde tedy utvořeny ideální podmínky pro scházení v naprosté blízkosti jednotlivých domů.

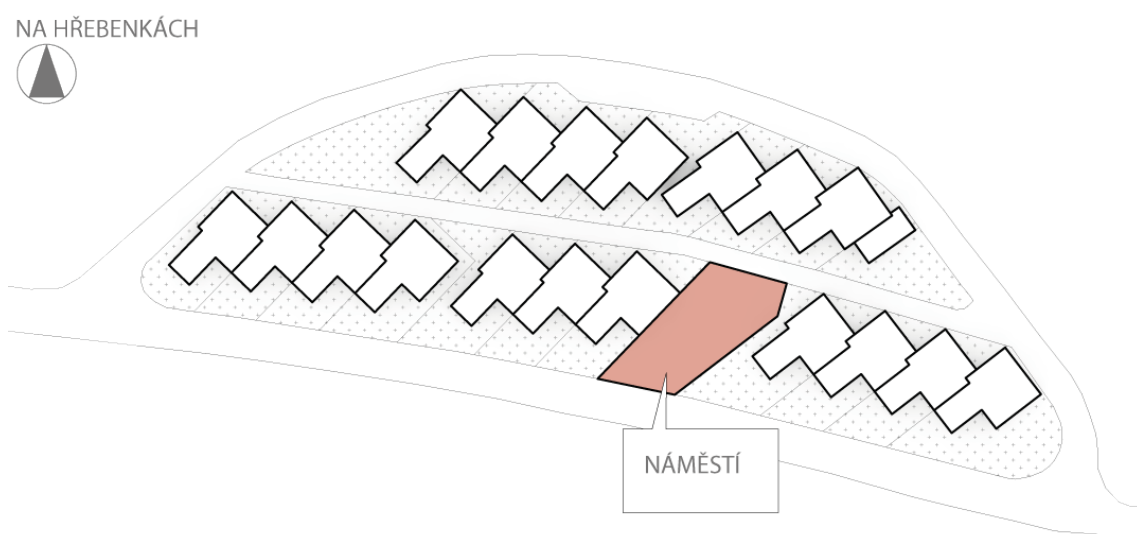
Obrázek č. 6: náměstí

Obrázek č. 7: náměstí

Obrázek č. 8: půdorys lokality s vyznačeným náměstím

Ulice

Další částí architektonické přeměny prostředí jsou samotné ulice, respektive příjezdové cesty. Dvě jednosměrné ulice vedou k horním a spodním budovám lokality a na konci se spojují v jednu. Důležitým aspektem těchto ulic je absence automobilů. Automobily na ulicích parkovat nesmějí, mohou být zaparkované v garážích či na malých parkovištích na začátku či na konci skupiny rodinných domů. V tomto prvku bychom také mohli vidět Gehlův (2000) a mnoha jiných architektů a urbanistů pohled na město s omezeným pohybem automobilů. Ulice, kde je pouze omezený pohyb automobilů, nabízejí jiné aktivity, jako je možnost procházet se a komunikovat se sousedy, posedávat na zahradách a nebyť rušen provozem atd. Velký socializační potenciál tohoto prostředí bez automobilů spočívá v možnosti nerušeného pohybu dětí po ulici, které si zde mohou nerušeně hrát s jinými dětmi (stejně tak na náměstí). Architekti této lokality byli stejného názoru a viděli podobnou korelaci mezi tím, když jsou na ulici auta a je silně rozvinutá automobilová doprava a tím, zda ve městě (lokality) probíhají kvalitní sociální interakce (Gehl, 2000, s. 128). Absence automobilů na ulici nejenže vytváří další prostor pro společné aktivity, zároveň také snižuje hlučnost a tím zlepšuje psychické podmínky pro žití. Existenci ulic v lokalitě, které mohou obyvatelé téměř nerušeně využívat, vnímá také Marcus (2003) jako velmi důležitý prostor, který napomáhá sociálním interakcím mezi sousedy a jednotlivci.

Ulice také není pouze jednotvárná „linka“, nýbrž je pomocí detailů ve zdech a zídkách rozmělněna opticky na menší části a tím také zpříjemňuje pobyt obyvatelům a návštěvníkům v tomto prostoru. Zde můžeme zpozorovat další příklad města (lokality) pro lidi podle Gehla (2000, s. 139), který také přiřazuje velký důraz rozmělnění ulic do menších nemonotónních částí, které stimulují k chůzi a k interakci lidí na ulici.

4.2. Sousedská komunita

Tato práce uvažuje na základě rozhovorů s architektem a autorem lokality a zúčastněném pozorování autora bakalářské práce o obyvatelích této lokality jako o sousedské komunitě. Jedním z hlavních cílů empirické části této práce je tuto hypotézu pomocí dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů ověřit a zjistit, zda je hypotéza platná či naopak. Nástrojů, které sloužily k ověření hypotézy v empirické části, je několik. Mezi nástroje zjišťující samotnou existenci, kvalitu a sílu sousedské komunity patří především konkrétní odpovědi v dotazníkovém šetření týkající se přímo otázky komunity či nepřímo skrze sousedskou soudržnost a blízkost jednotlivých obyvatel. Dalším nástrojem pro zjišťování komunitních vztahů jsou kvalitativní informace získané v průběhu rozhovorů s jednotlivými obyvateli. Následující kapitoly představují výsledky jednotlivých nástrojů a pokouší se odpovědět na komunitní otázku této lokality a ověřit hypotézu o existenci sousedské komunity.

4.2.1. Pocit komunity

V dotazníkovém šetření se samotnému subjektivnímu pocitu komunity ze strany respondenta věnovala jedna respektive dvě otázky. Jedná se o otázku Q13 ve znění: „*Považujete tuto lokalitu 18 rodinných domů osobně za komunitu?*“. Tato otázka zjišťuje čistě subjektivní pohled respondenta na existenci či naopak absenci komunity vně lokality. Síla komunity se zjišťovala na škále od 1 do 10, přičemž o komunitě lze hovořit, pokud respondent uvedl na škále číslo šest a výše. Respondenti z řad starousedlíků navíc hodnotili na stejné škále stav komunity v minulosti.

Z výsledků této otázky můžeme vnímat, že respondenti skupinu obyvatel subjektivně vnímají jako určitou formu sousedské komunity. Dotázaní obyvatelé se však v subjektivním hodnocení síly sousedské komunity liší převážně na základě příslušnosti k jednotlivým kategoriím. Obyvatelé z řad starousedlíků a druhé generace hodnotí existenci komunity spíše pozitivněji, tedy vyššími čísly. Naopak novousedlíci hodnotí sousedskou komunitu méně pozitivně, ne však méně než hodnotou pět na škále. Celkově ze získaných odpovědí lze skupinu obyvatel považovat za sousedskou komunitu, která se však mění do síly v rámci rozdělení do tří kategorií.

Rozdílné výsledky zjišťujeme po analýze odpovědí starousedlíků, kteří se vyjadřovali také ke stavu komunity v minulosti. Dotázaní byli všichni obyvatelé, kteří zastupují starousedlíky v lokalitě. Z jejich výpovědí můžeme vidět, že v minulosti zde

vnímali velmi silnou sousedskou komunitu, která je hodnocena číslem devět a deset na škále. Sousedská komunita byla podle starousedlíků v minulosti silnější povahy a více rozvinutá.

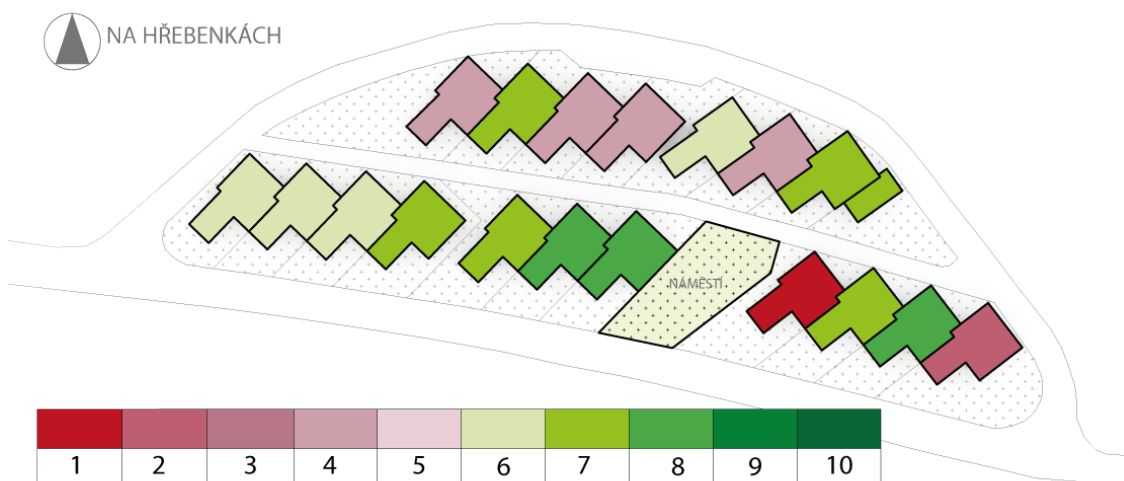
4.2.2. Nepřímo spojené otázky s pocitem komunity

V dotazníkovém šetření se respondentům také podávaly otázky, které nepřímo souvisejí s pocitem komunity. Jedná se o otázky, které zjišťují blízkost k sousedům, vztah k sousedství samotnému, existence nejbližších přátel mezi obyvateli v sousedství, důvěře k sousedům, pomoc od sousedů a soudržnosti sousedství.

Blízkost k sousedům

Na obrázku č. 9 vidíme index blízkosti pro jednotlivé obyvatele. Index je vypočítán na základě hodnocení, ve kterém dotázaní obyvatelé hodnotili, jak mají blízko k jednotlivým obyvatelům¹⁰. Z grafického znázornění můžeme vidět, že vysoký index blízkost mají spíše obyvatelé z řad starousedlíků a druhé generace, kteří se navzájem hodnotili vysokými čísly. Naopak novousedlíci se od ostatních obyvatel těší relativně nízké blízkosti, ve smyslu, že obyvatelé s nimi neudržují blízké vztahy.

Obrázek č. 9: Q6) „Prosím mohl/a byste zanést do půdorysu, jak blízko máte k jednotlivým“

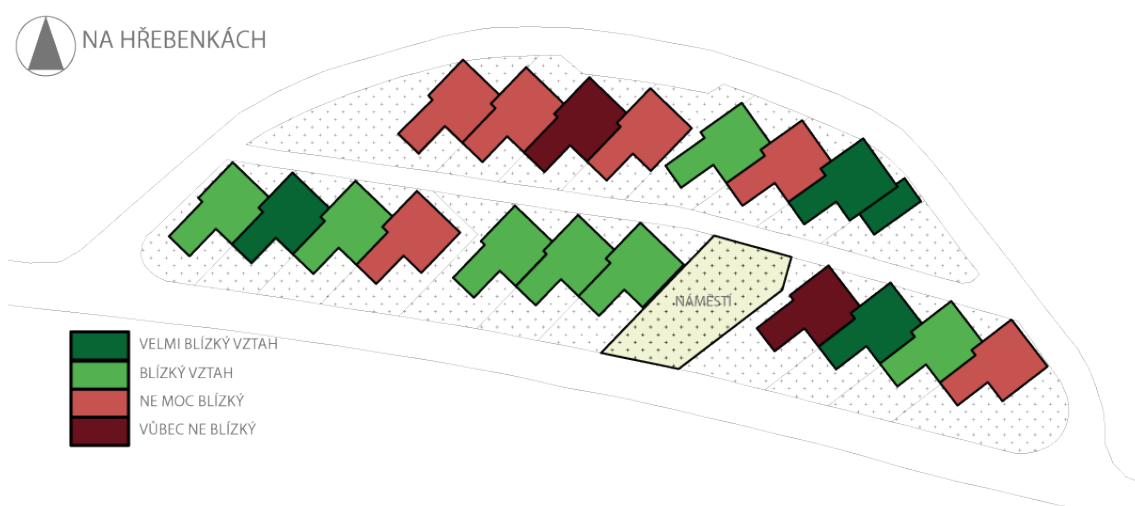

¹⁰ Informace o chybějících domácnostech jsou doplněny z nestructurovaných rozhovorů s těmito obyvateli či z výpovědí ostatních obyvatelů

Vztah respondenta k sousedství

Dalším indikátorem sousedské komunity je otázka zabývající se subjektivním vztahem respondenta k sousedství. Lze předpokládat, že pro existenci sousedské komunity je potřeba, aby jednotliví obyvatelé měli bližší vztah k sousedství. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že dvě třetiny respondentů zastává blízký či velmi blízký vztah k tomuto sousedství, oproti tomu naopak necelá jedna třetina respondentů zaujímá *ne moc blízký* vztah. Zde můžeme pozorovat rozdíl mezi starousedlíky a novousedlíky. Všichni dotázaní obyvatelé ze skupiny novousedlíci mají *ne moc blízký vztah*. Naopak u starousedlíků převažuje vztah pozitivní, tedy vztah *blízký* a *velmi blízký*¹¹.

Obrázek č. 10: Q9) „Jak blízký vztah máte osobně k tomuto sousedství?“

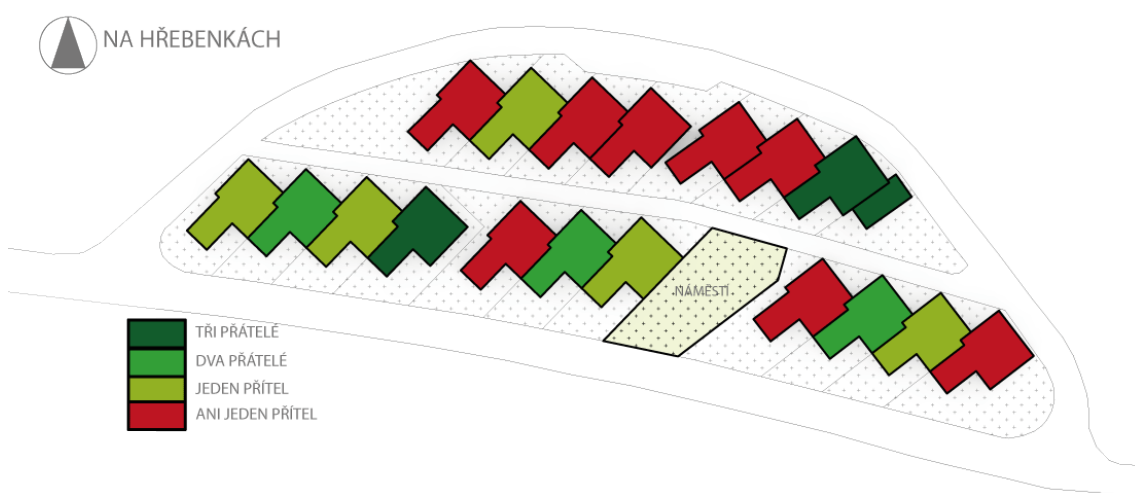
Existence nejbližšího přítele mezi sousedy

Zajímavým aspektem, který podporuje hypotézu sousedské komunity, je existence nejbližšího přítele mezi obyvateli lokality. Při analýze odpovědí můžeme pozorovat, že více než dvě třetiny dotázaných obyvatel uvedlo, že má mezi obyvateli alespoň jednoho z nejbližších přátel. Z této otázky však nemůžeme usuzovat automaticky existenci sousedské komunity a její sílu, může nám však pro naše potřeby sloužit v tom směru, že se mezi obyvateli lokality objevují i velmi silné sociální interakce. V rámci doplňkových informací v průběhu dotazování přiřazovali starousedlíci velkou důležitost faktu, že se jejich nejbližší přítel nebo přátelé vyskytují v lokalitě. Obyvatelé, kteří odpověděli, že mají alespoň jednoho nejbližšího přítele mezi sousedy, uvedli, že se

¹¹ Informace o chybějících domácnostech jsou doplněny z nestructurovaných rozhovorů s těmito obyvateli či z výpovědí ostatních obyvatelů

nejčastěji blíže seznámili na základě sousedských sešlostí a následně se začali navštěvovat. I u této otázky však můžeme vidět rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi obyvatel. Dotázaní novousedlíci uvedli, že mezi sousedy nemají žádného přítele, který patří mezi tři nejbližší. Během krátkých rozhovorů s novousedlíky, kteří se dotazování neúčastnili, či z výpovědí ostatních dotázaných obyvatel zjišťujeme, že opravdu všichni obyvatelé ze stany novousedlíků nemají mezi sousedy nejbližší přátele¹².

Obrázek č. 11: Q10) „Pokud byste si měl/a vybrat ze svého okruhu přátel tři nejbližší přátele, vyskytují se mezi těmito třemi přáteli někdo z tohoto sousedství?“

Důvěra mezi sousedy

Jako důležitý aspekt existence sousedské komunity také můžeme vnímat vzájemnou důvěru mezi sousedy. Důvěru v sousedy můžeme v této konkrétní lokalitě považovat za velmi silnou, z výsledků dotazníkového šetření vychází, že dvě třetiny respondentů svým sousedům alespoň částečně důvěřuje a jedna třetina dokonce plně důvěřuje.

Pomoc od sousedů

Další indikátor sousedské komunity, tedy subjektivní názor respondentů, jakou by mohli očekávat od sousedů pomoc v případě těžké životní události, také podporuje hypotézu o existenci sousedské komunity. Výsledky ukazují, že jedna třetina dotázaných obyvatel by očekávala alespoň nějakou pomoc v případě těžké životní události. Největší

¹² Informace o chybějících domácnostech jsou doplněny z nestrukturovaných rozhovorů s těmito obyvateli či z výpovědí ostatních obyvatelů

četnost odpovědí se nacházelo v kategorii: *pomohli by, pokud by je to nezatížilo* a v kategorii *pomohli by bez ohledu na vlastní situaci* (v obou kategoriích byl stejný počet odpovědí – čtyři). Z těchto výsledků můžeme vnímat relativně silnou ochotu pomoci v sousedství. Je zde však potřeba znovu zmínit, že tuto výraznější pomoc od sousedů očekávají spíše starousedlíci a konkrétně od starousedlíků. Druhá generace starousedlíků také očekává spíše pozitivní reakce na žádost o pomoc, ale novousedlíci očekávají spíše povrchní pomoc či by o pomoc v sousedství ani nežádali.

Sousedská soudržnost

Posledním indikátorem sousedské komunity v dotazníkovém průzkumu je otázka na subjektivní pocit respondenta ohledně sousedské soudržnosti. Dotázaní obyvatelé hodnotili sousedskou soudržnost této lokality na škále od 1 do 10. Respondenti hodnotí sousedskou soudržnost průměrně hodnotou šest až sedm, přičemž obyvatelé z řad starousedlíků a druhé generace hodnotí sousedskou soudržnost pozitivněji. Z těchto výsledků můžeme vnímat relativně pozitivní vnímání sousedské soudržnosti v lokalitě. Respondenti z řad starousedlíků však hodnotili i sousedskou soudržnost v minulosti, která je oproti současné opět, jako u vnímání komunity, vyšší. Starousedlíci hodnotí sousedskou soudržnost hodnotou průměrně 8,5. Důvody, které vedly k tomuto snížení, se pokusím popsat v dalších kapitolách.

4.2.3. Informace získané z rozhovorů

V rámci polostrukturovaných rozhovorů se obyvatelé vyjadřovali podobně v rámci své „příslušnosti“ k jednotlivým kategoriím. Obyvatelé z řad starousedlíků osobně vnímají obyvatele v této lokalitě za komunitu. Jako součást komunity však vnímají obyvatele, kteří se řadí také ke starousedlíkům nebo ke druhé generaci. Tito rezidenti totiž nemají příliš blízký vztah s novousedlíky či je téměř neznají. Starousedlíci se však o sousedství jako celku vyjadřovali velmi pozitivně a bylo zjevné, že k sousedství mají velmi blízký vztah. Několik starousedlíků přirovnává toto sousedství a lokalitu k vesnici, kde se lidé znají a mají mezi sebou blízké vztahy. Jedna z respondentek hodnotila především minulý stav sousedství slovy: „... když my tu jsme jako italská vesnička, každý se známe, máme se rádi a vždycky jsme se navštěvovali.“

Obyvatelé z řad novousedlíků pocit komunity nesdílejí, respektive se necítí jako členové komunity. Téměř ve všech případech si však uvědomují existenci sousedské komunity na straně starousedlíků a druhé generace. Do této komunity však nemají zájem

patřit a zastávají spíše individuální styl bydlení. Jako velký aspekt proč nechtějí patřit do sousedské komunity, uvádí rozdílný věk mezi novousedlíky a starousedlíky a zároveň také skutečnost, že nemají potřebu se v rámci lokality scházet či udržovat blízké vztahy: „Víte, já se v šest vrátím domů a rád si v klidu odpočinu. O víkendu jedeme s manželkou na výlet nebo jsme rádi v klidu sami doma. Kamarádů a příbuzných máme hodně, takže se nepotřebujeme družít tady.“.

4.2.4. Závěr o existenci sousedské komunity

Na základě získaných informací lze považovat obyvatele žijící ve skupině rodinných domů Na Hřebenkách za sousedskou komunitu. Jako členy sousedské komunity však nemůžeme považovat obyvatele z řad novousedlíků. Tito obyvatelé zde komunitní vztahy vnímají, ale pouze na straně starousedlíků a druhé generace starousedlíků. Samotní novousedlíci nemají až na výjimky zájem do sousedské komunity patřit. Spíše zastávají individuální styl bydlení bez potřeby bližší komunikace a bližších vztahů se sousedy, mohli bychom je tedy řadit optikou Wellmana a Leightona (1979) mezi příslušníky takzvané *community lost* či *community liberated*. Tedy jako skupinu obyvatel, která nevyhledává komunitní vztahy v rámci města či komunitní vztahy vyhledává, ale ne nutně v rámci prostorové blízkosti – sousedství. U starousedlíků, které lze označit za zastánce *community saved* (Wellman & Leighton, 1979) a částečně i u druhé generace můžeme pozorovat, že splňují čtyři elementy, které podle McMillana a Chavise (1986) odlišují sousedství od sousedské komunity. Starousedlíci a druhá generace mají subjektivně pocit určitého členství v sousedské komunitě. Splňují i druhý element, tedy mají pocit, že mají relativně velký vliv ve skupině obyvatel. Tito obyvatelé také sdílejí emocionální spojení s tímto místem skrze společnou výstavbu, architektonickou jednotu a společnou historii. Obyvatelé skupiny rodinných domů zároveň mohou naplňovat své individuální potřeby skrze skupinu, tedy například využívat sousedské pomoci, kterou hodnotí ve skrze kladně a blízkého přátelství se sousedy. Obyvatelé ze strany starousedlíků splňují požadavky kladené v rámci teoretických východisek práce dle Wellmana a Leightona (1979): v rámci skupiny obyvatel jsou rozvinuty interpersonální vztahy mimo domácnost, mezi sousedy panuje relativně silná podpora a sociabilita ostatním členům a v rámci sousedství jsou realizovány společné aktivity.

Dalším zjištěním je, že současná sousedská komunita je oproti komunitě, která byla v minulosti (při založení a v následujících dvaceti letech) slabší povahy. Tuto skutečnost mohou hodnotit především starousedlíci. Tato kategorie obyvatel se shoduje na tom, že sousedská komunita byla v minulosti mnohem bližší a silnější. Zároveň hodnotí i fakt, že samotné mezilidské vztahy a celková sousedská soudržnost byly v minulosti lepší. Důležité je také zmínit, že se v minulosti sousedská komunita „týkala“ (téměř) každého obyvatele skupiny rodinných domů oproti dnešní pouhé (sice většinové) části. V následující podkapitole práce představí samotné aspekty, které působily na vznik sousedské komunity.

4.3. Aspekty, které vedly ke vzniku sousedské komunity

Aspektů vedoucích ke vzniku této komunity, je hned několik. Jedna z hypotéz této práce předpokládala, že jedním z aspektů, které pomohly vytvořit sousedskou komunitu je právě architektonické prostředí. Rozhovory a dotazníkové šetření napomohlo k objasnění aspektů, které vedly k samotnému vzniku komunity. Tato podkapitola se pokusí jednotlivé faktory představit.

4.3.1. Společná výstavba

Jedním z nejdůležitějších faktorů, který se v průběhu výzkumu objevoval, je právě společná výstavba lokality. Tento aspekt působil na vznik sousedské komunity velkou měrou. Respondenti ve svých výpovědích uvádějí, že společná výstavba jednotlivých domů obyvatele velmi silně sblížila, jak tvrdí jeden z obyvatelů: „...jak jsme stavěli, tak jsme se prostě museli bavit a tím jsme našli společnou řeč a stali se z nás přátelé.“. Každý obyvateľ, který chtěl v sedmdesátých letech v této lokalitě bydlet, musel určitou měrou přispět k její výstavbě. Díky tomuto aspektu se jednotliví obyvatelé lokality sblížili a poznali již před samotným nastěhováním do domů: „...kdybychom spolu nestavěli, tak se asi neznáme všichni, takhle jsme se znali úplně všichni. Věděli jsme, jak se každý jmenuje, co dělá za práci, kolik má dětí a celkově jsme o každém sousedovi věděli hodně.“. Na těchto základech následně mohla vznikat bližší sousedská soudržnost a sousedská komunita. Samotní obyvatelé spontánně tomuto faktu přiřazují velmi silný důraz. Je zde však potřeba říci, že zde mluvíme o obyvatelích, které v této práci řadíme mezi starousedlíky, tedy ty, kteří v lokalitě žijí od jejího postavení. I v tomto aspektu můžeme pozorovat možné neshody mezi starousedlíky a novousedlíky, kteří se na výstavbě rodinných domů nepodíleli a tím pádem neznají dobře své sousedy. Samotní novousedlíci často ani o skutečnosti, že starousedlíci tuto lokalitu stavěli svépomocí,

nevědí. Zajímavé je zamyšlení nad tím, jak důležitý tento aspekt společné výstavby může být. Ve velké části případů se člověk, který se stěhuje do nového bytu či si ho sám staví, maximálně seznámí se svými prostorově nejbližšími sousedy či pouze s malou částí. V tomto případě se jednotliví obyvatelé seznámili hned v prvním okamžiku počínající existence lokality, a tím byl připraven podklad pro další sousedské a komunitní interakce. Tento aspekt tedy velkou měrou působil na vznik sousedské komunity, především v počátcích, kdy skutečnost společné výstavby připravila půdu pro hlubší a intenzivnější sociální interakce. Tento aspekt však nebyl jediný, na vznik a fungování sousedské komunity, mimo jiné také působil fakt, že obyvatelé se nacházeli ve stejném cyklu života.

4.3.2. Stejný životní cyklus obyvatel

Jako další důležitý aspekt vzniku komunity je stejný nebo alespoň podobný cyklus života obyvatel lokality. Obyvatelé byli v podobné fázi života, všem bylo okolo třiceti až čtyřiceti let v době nastěhování. Důležitý byl také fakt, že velká část obyvatel měla děti v podobném věku. Jak výzkumy zjišťují pro lidi, kteří mají omezenou mobilitu, v tomto případě matky s dětmi a samotné děti, jsou sousedské vztahy důležité (Grannis, 2009, s. 16-18; Jablonsky, Davies, & Herbert, 1994). I tomuto faktu tedy samotní obyvatelé přikládají velmi důležitý význam, jak vypovídá jedna z obyvatelk: „Moje děti si začaly hrát s dětmi P****¹³ a s ostatními dětmi a my se na základě toho s nimi také začali scházet. Nikdy nebyl problém, když jsem potřebovala, aby mi někdo ze sousedů pohlídal dítě, vždy byli moc ochotní.“. Společně s tímto aspektem je také důležitá relativní socioekonomická homogenita skupiny zakládajících obyvatel. Wirth (1938) vidí rozpad soudržnosti a sousedských komunit ve městě v anonymitě a sociální heterogenitě, Gans (1968) zase v rozdílné fázi životního cyklu. Obyvatelé v této lokalitě se však vzájemně díky společné výstavbě znali a zároveň se nacházeli ve stejném životním cyklu a byli relativně sociálně homogenní. Byly zde tedy vytvořeny podmínky, které autoři přikládají spíše vesnickému prostředí, a tím bylo napomoženo ke vzniku sousedské komunity.

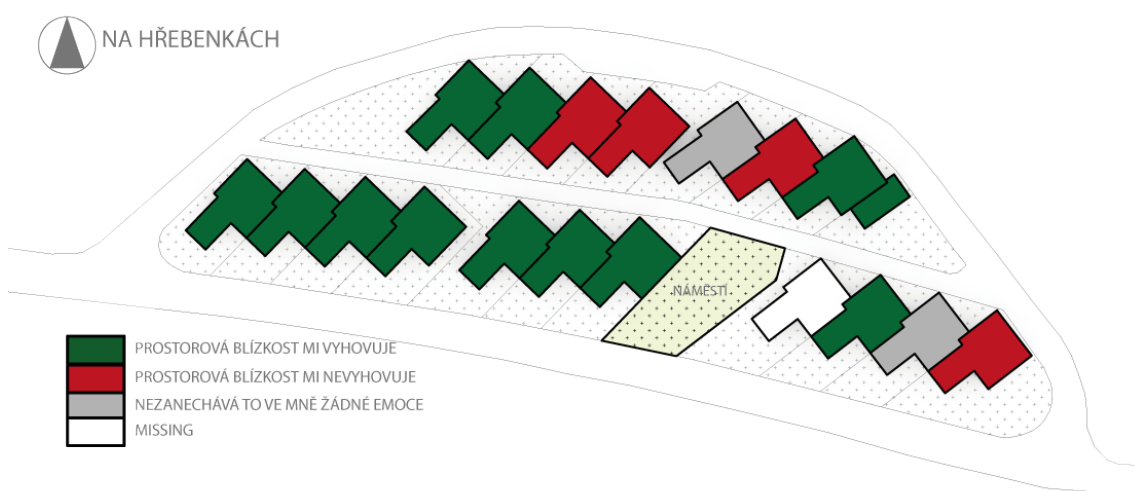
4.3.3. Vliv architektonického prostředí

Jedna z hypotéz práce předpokládá, že k utvoření sousedské komunity napomáhalo a napomáhá architektonické prostředí lokality. Tuto hypotézu empirická část práce potvrdila. Nemůžeme však mluvit o architektonickém prostředí jakožto o aspektu, který největší měrou ovlivňoval vznik a existenci sousedské komunity. Výše představené

¹³ Z důvodu ochrany soukromí nejsou jména jednotlivých obyvatel uvedeny.

architektonické prvky lze vnímat jako určitý latentní determinant, který pouze napomáhá k vytváření sousedské komunity. Zde se potvrdila teoretická východiska, že architektonické návrhy a prostředí mají vliv na prožitky a chování, avšak účinek daného návrhu a prostředí je souhrnem vzájemných vztahů, které jsou ovlivňovány dalšími fyzickými, společenskými a psychologickými aspekty (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 91-92). Samotní respondenti vnímají určité architektonické prvky (konkrétně náměstí a prostorovou blízkost jednotlivých domů) jako důležitý aspekt, který ovlivňuje sousedskou soudržnost.

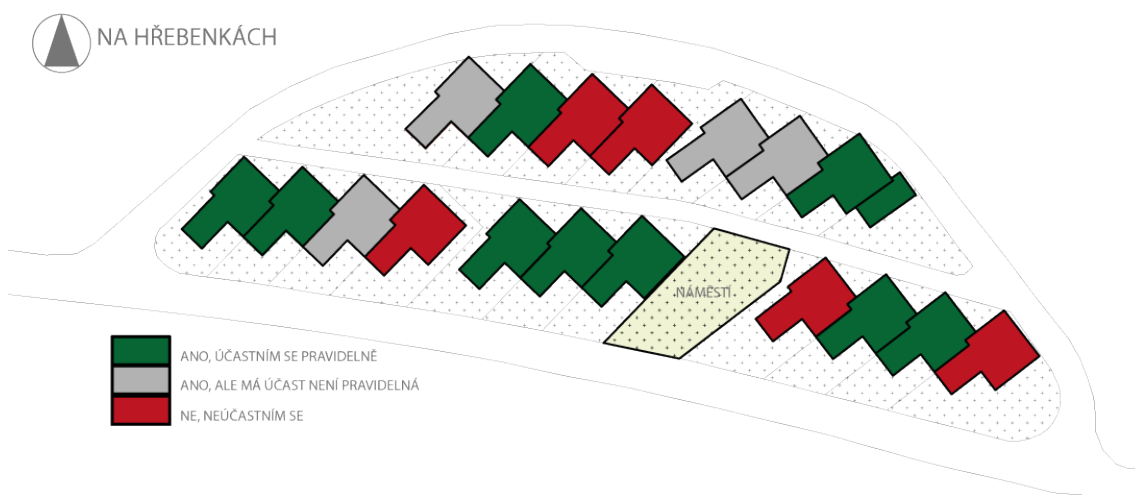
Obrázek č. 12: Q19) „*Jak Vám osobně vyhovuje prostorová blízkost mezi jednotlivými stavbami?*“

Obyvatelé z řad starousedlíků také uvádějí náměstí jako velmi důležitý společný prostor, na kterém se několikrát ročně pořádaly různé sousedské sešlosti, kterých se především v minulosti účastnili téměř všichni obyvatelé. Zde můžeme vidět důležitost tohoto prostoru pro sousedskou komunitu. Díky tomuto prostoru se mohly sousedské a komunitní vztahy dále prohlubovat a udržovat. Náměstí také napomáhá udržovat určité tradice, které se dodržují dodnes, jako je například každoroční společné grilování na náměstí. Tato společná tradice napomáhá vytvářet a udržovat identitu sousedské komunity a sbližuje samotné obyvatele. Na obrázku č. 13 můžeme vidět současnou situaci návštěvnosti každoročních sousedských sešlostí na náměstí, kde oproti minulosti, kdy náměstí navštěvovali pravidelně téměř všichni obyvatelé, vnímáme klesající počet účastníků. Nezájem či pouze omezený zájem o tyto sešlosti mají především novousedlíci, kteří se nechtějí podílet na komunitních akcích sousedství. I přestože je zajištěna jedna z důležitých architektonických zásad při tvorbě veřejného prostoru a prostorů pro scházení, tedy: místo určitých aktivit, jedinečnost, identita, veřejný design a sociabilita

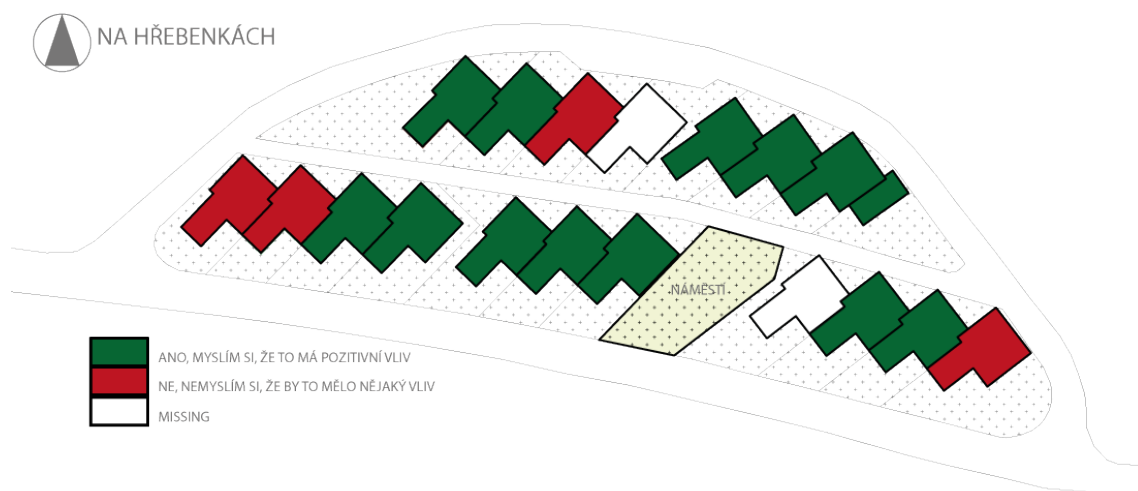
místa (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 122), tak zde působí i jiné faktory, které návštěvnost tohoto místa omezují či potlačují.

Obrázek č. 13: Q23) „Účastníte se sousedských sešlostí, které se pořádají (grilování na náměstí)?“

Dalším architektonickým aspektem, který latentně ovlivňuje sousedské vztahy a soudržnost, je prostorová blízkost jednotlivých domů. Dle Musila (1982) prostorová blízkost jednotlivých domů či samotných domácností ovlivňuje kladně či záporně vzájemné chování a vztahy. Empirická část práce ukázala, že respondenti vnímají tuto skutečnost ve skrze pozitivně a dokonce přikládají vliv prostorové blízkosti jednotlivých domů na sousedskou soudržnost (viz obrázek č. 14). Respondenti zastávají ve většině případů názor, že prostorová blízkost pozitivně ovlivňuje sousedskou soudržnost, část obyvatel si myslí, že tento aspekt nemá žádný vliv. Žádný z dotázaných obyvatel však nezastává názor, že by prostorová blízkost sousedskou soudržnost ovlivňovala negativním směrem.

Obrázek č. 14: Q20) „Myslíte si, že prostorová blízkost jednotlivých domů a tím pádem i jednotlivých obyvatel, má nějaký vliv na soudržnost sousedů?“

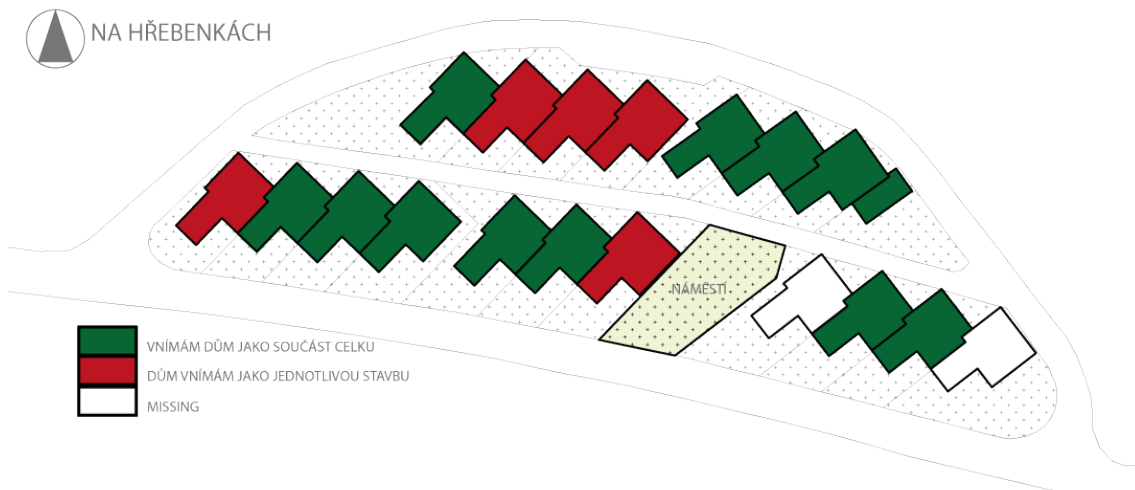

Vliv tohoto aspektu můžeme vztahovat spíše na soudržnost sousedů, kteří jsou v přímé blízkosti jednotlivých domů, tedy maximálně na sousedy žijící v domě po levé a pravé straně. Jednotliví obyvatelé převážně kvitovali architektonické řešení prostorové blízkosti, která kombinuje soukromý prostor, ale zároveň v případě potřeby a nálady možné sousedské interakce. Tento fakt hodnotí jeden z obyvatelů: „Skvělé na tom je, že nás nikdo nevidí, co děláme na terase a na zahradě, jak jsou ty domy na šikmo, takže si tady můžeme dělat, co chceme. Když jsme, ale chtěli zajít na návštěvu k sousedům nebo potřebovali posekat trávu, tak jsme jen přešli z naší zahrady do jejich¹⁴.“. I v tomto případě vidíme, že obyvatelé kladně hodnotí jeden z předpokladů vhodného architektonického řešení, tedy zajištění obyvatelům možnosti kontaktu s okolními sousedy a zároveň zajistit dostatek soukromého prostoru, jak zmiňuje Schmeidler a Kohoutek (2001, s. 114).

¹⁴ V tomto aspektu respondent naráží na absenci plotů mezi zahradami jednotlivých domů, jak tomu bylo obvyklé v začátcích lokality a u některých obyvatel stále je.

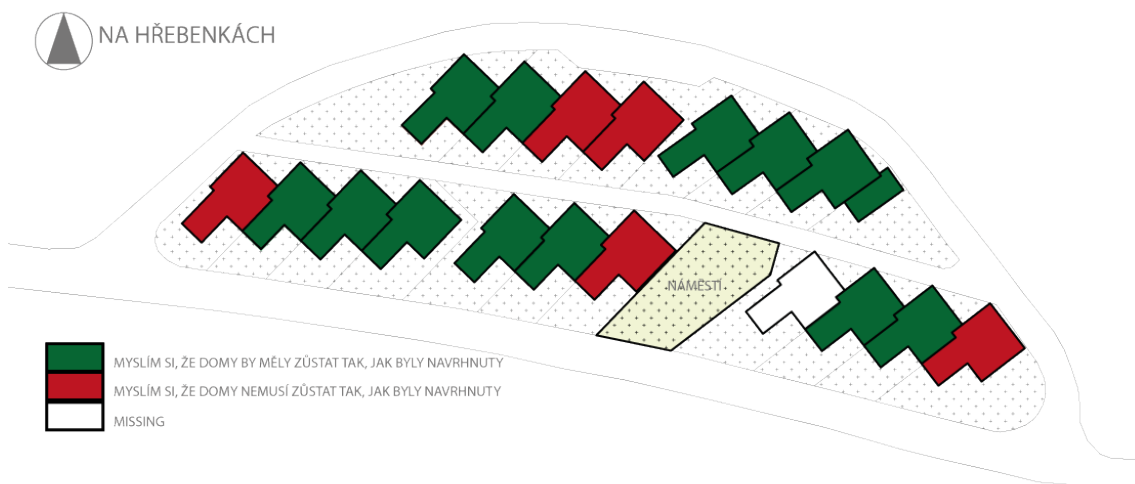
Zajímavým aspektem této lokality je také jednotna rodinných domů. Téměř dvě třetiny obyvatel vnímají jednotlivé domy jako součást celku.

Obrázek č. 15: Q18) „Vnímáte svůj dům, jako součást celku (tedy osmnácti rodinných domů) či jako samostatnou jednotku?“

Na obrázku č. 15 můžeme pozorovat, že kromě jednoho obyvatele, všichni obyvatelé z kategorie starousedlíci vnímají své domy jako součást celku. Naopak druhá generace a větší část novousedlíků vnímá jednotlivé domy, jako jednotlivé stavby. S touto problematikou je také spojená otázka, *zda by jednotlivé domy měly zůstat tak, jak byly navrhnuty* (viz obrázek č. 16).

Obrázek č. 16: Q22) „Myslíte si, že by jednotlivé domy měly zůstat tak, jak byly navrhnuty?“

Na obou grafických znázorněních můžeme pozorovat, že novousedlíci a druhá generace nemá k jednotlivým domům a k celému architektonickému provedení takový vztah, jako mají starousedlíci: „Myslím si, že je to tím, že to s námi nestavěli. Nevědí, kolik to dalo práce. My jsme na to hrdí a líbí se nám to.“ V tomto případě se tedy potvrdilo to, co tvrdí

Schmeidler a Kohoutek (2001, s. 91–92), tedy že si lidé mohou skrze prostředí nalézt vlastní či skupinovou identitu v rámci osvojování si aspektů z okolí. Architektonická jednota tuto společnou identitu sousedské komunity skupině starousedlíků pomohla vytvořit. Stejně architektonické provedení domů přináší určitou celistvost a jedinečnost a to může napomáhat k utužování sousedských vztahů. Tento aspekt může mít však i opačný vliv, tedy vliv na rozpad sousedské komunity a zhoršení sousedské soudržnosti. Tento opačný vliv můžeme pozorovat právě při přestavbě určitých domů a tím narušení celistvosti lokality. V průběhu rozhovorů velká část respondentů nesouhlasila s různými architektonickými úpravami a kritizovali tyto úpravy, jakožto zásah do jednoty lokality a tím pádem identity komunity: „To, jak to přestavěli, sem vůbec nesedí, má to jiné dřevo a jinou barvu. Vypadá to, jako by sem vůbec nepatřili.“. Zde můžeme vidět právě velký rozkol mezi starousedlíky, kteří ve velké míře vnímají architektonickou jednotu jako součást identity komunity, a novousedlíky a druhou generací, kteří jelikož se nepodíleli na výstavbě lokality, tak tuto identitu nesdílejí. Tento rozkol se pokusím popsat v jedné z následujících kapitol.

4.3.4. Vesnice uvnitř města

Jedna z idejí, která stála za vznikem této lokality, bylo vytvoření vesnice uvnitř města. Tedy prostředí, které je soukromějšího rázu a lidé se dobře znají. Dotázaní obyvatelé z řad starousedlíků spontánně v průběhu rozhovorů označili tuto lokalitu za vesnici či vesničku: „... když my tu jsme jako italská vesnička, každý se známe, máme se rádi a vždycky jsme se navštěvovali.“ či „Cítím se tady jako na vesnici.“. Lze tedy říci, že se tato idea alespoň v prvních několika letech existence a částečně i v současnosti v lokalitě podařila. Tento aspekt také napomohl k vytvoření sousedské komunity, jelikož se obyvatelé subjektivně cítili jako součást menší lokality v rámci města, kde se všichni znají a mají k sobě blízko. Subjektivní vnímání lokality jako vesnice uvnitř města napomáhalo k vytváření komunitní identity. Vytvoření vesnice uvnitř města napomohlo architektonické řešení lokality, tedy hierarchické zařazení skupiny rodinných domů do kontextu města, jakožto *semi – private* prostor (Gehl, 2000). V rámci ověření, zda se vztahy uvnitř lokality dají považovat jako podobné vesnickým, bylo do dotazníku zařazeno šest otázek z výzkumu Sociální a kulturní soudržnost 2006, který výsledky prostorové soudržnosti třídil na základě velikosti lokality. Výsledky z dotazníkového průzkumu v rámci lokality Na Hřebenkách práce porovnává s výzkumem Sociální a kulturní soudržnost 2006. Toto porovnání slouží spíše ilustrativně, jelikož zkoumaný

vzorek je velmi malý a není úplný. Při porovnání výsledků dotazování v rámci sousedství Na Hřebenkách s výsledky uvedenými ve výzkumu Sociální a kulturní soudržnost 2006 (viz kapitola 1. Sousedství), se opravdu výsledky pohybují na stejné úrovni, jako ve vesnickém prostředí. Přestože je toto porovnání pouze ilustrativního charakteru může i přesto sloužit jako určitý podklad pro tvrzení, že byla idea vytvoření vesnice uvnitř města částečně splněna.

4.4. Aspekty vedoucí k úpadku sousedské komunity

Předchozí kapitoly představily samotnou existenci a vývoj sousedské komunity v lokalitě Na Hřebenkách. Předchozí kapitola také představila určité aspekty, jenž působily na vznik sousedské komunity. Tato část práce naopak předkládá aspekty, které vedou k úpadku této sousedské komunity. Jak již bylo výše zmíněno samotní obyvatelé (především obyvatelé ze strany starousedlíků) považují současný stav komunity za horší, než tomu bylo v minulosti. Hůře hodnocené jsou také sousedské vztahy a celková sousedská soudržnost. Tato kapitola se na základě dotazníkového šetření a polostrukturovaných rozhovorů snaží objasnit tento úpadek komunity a představit hlavní aspekty, které zhoršování sousedské soudržnosti a postupnou ztrátu komunity zapříčiňují.

4.4.1. Obměna generací, stárnutí a charakteristika jiné doby

Jako jeden z hlavních aspektů úpadku sousedské komunity je nejspíše samotný fakt obměny generací a jejího stárnutí. Při pohledu na zastoupení starousedlíků v lokalitě, tedy těch, kteří sousedskou komunitu zakládali, zjistíme, že zde zůstalo deset domácností starousedlíků z celkových osmnácti domácností. Tato skupina je stále nejvíce zastoupenou skupinou v lokalitě, při bližším pohledu však zjišťujeme, že jednotliví obyvatelé těchto domácností jsou již v pokročilejším věku okolo sedmdesátého roku života a více. Tento aspekt podle samotných obyvatel a jejich výpovědí v rozhovoru zapříčiňuje velkou měrou rozpad komunity. Samotní obyvatelé z řad starousedlíků již nemají dostatek chuti či síly se v rámci sousedství navštěvovat v takové míře, jak tomu bylo v minulosti. S tímto faktem také upadá počet sousedských a komunitních sešlostí, které se v současné době pořádají pouze jednou za rok oproti minulému stavu, který byl několikrát ročně. Podle slov několika obyvatel se s vyšším věkem a několika případech i s horším zdravotním stavem změnila priority, které již nejsou v souladu s tak blízkou sousedskou komunitou, jako tomu bylo v minulosti. Na samotný úpadek sousedské komunity takové, jaká byla minulosti, působí i obměna generací. Tedy nástup druhé generace starousedlíků. Tato obměna však nezpůsobuje celkový úpadek sousedské

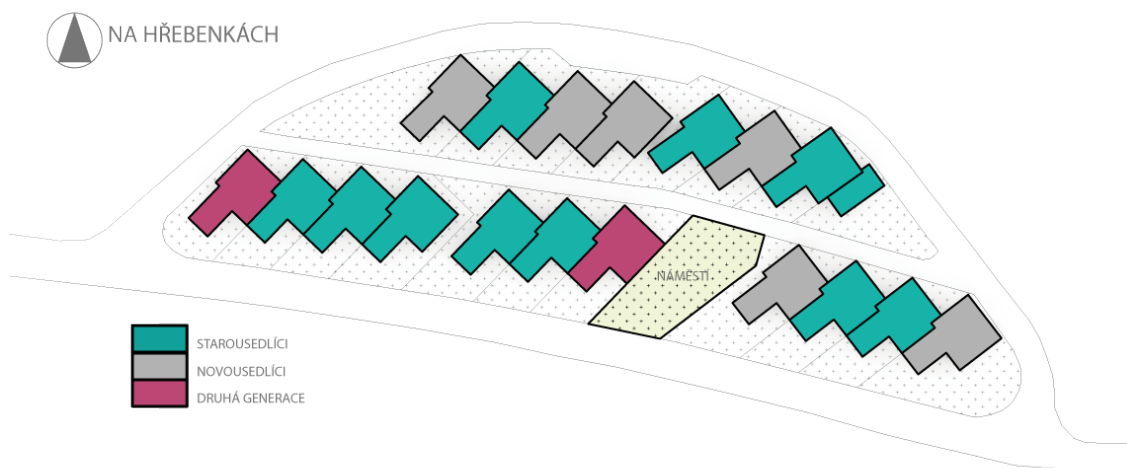
komunity nýbrž její přirozenou transformaci. Druhá generace se stále snaží zachovat určité tradice či komunitní chování v lokalitě. Tento fakt je způsoben tím, že druhá generace obyvatel v této lokalitě vyrůstala a sdílí podobnou identitu s lokalitou, jako starousedlíci. Druhá generace naopak může pomoci v budoucnosti komunitní vztahy v lokalitě udržet.

Obyvatelé také přisuzují současnému úpadku sousedské komunity vliv charakteristiky současné doby. V minulosti byla podle jejich názoru větší sousedská soudržnost a lidé si byli v rámci lokality bližší než v současné době. „Myslím si, že dnes není čas na nějaké blízké sousedské vztahy. V minulosti nebylo všechno tak uspěchané tak jako teď. Celkově si myslím, že k sobě lidé měli předtím nějak blíž.“, komentuje tuto skutečnost jedna z obyvatel z řady starousedlíků. Další obyvatel přikládá dobovým změnám jiný význam: „V minulosti to bylo jiné. Teď všichni pořád někam jezdí. Jezdí na dovolenou, na chalupu nebo jen po práci na nákupy do centra. Předtím jsme nikam moc nejezdili a byli jsme spíš tady, proto jsme k sobě měli asi blíž.“. Obyvatelé hodnotí minulost jako vhodnější pro sousedské interakce, jelikož se člověk kvůli menší mobilitě musel spoléhat spíše na lokální kontakty a také kvůli jejich subjektivnímu pocitu, že vztahy mezi lidmi byly v minulosti lepší.

4.4.2. Odstěhování starousedlíků a přistěhování novousedlíků

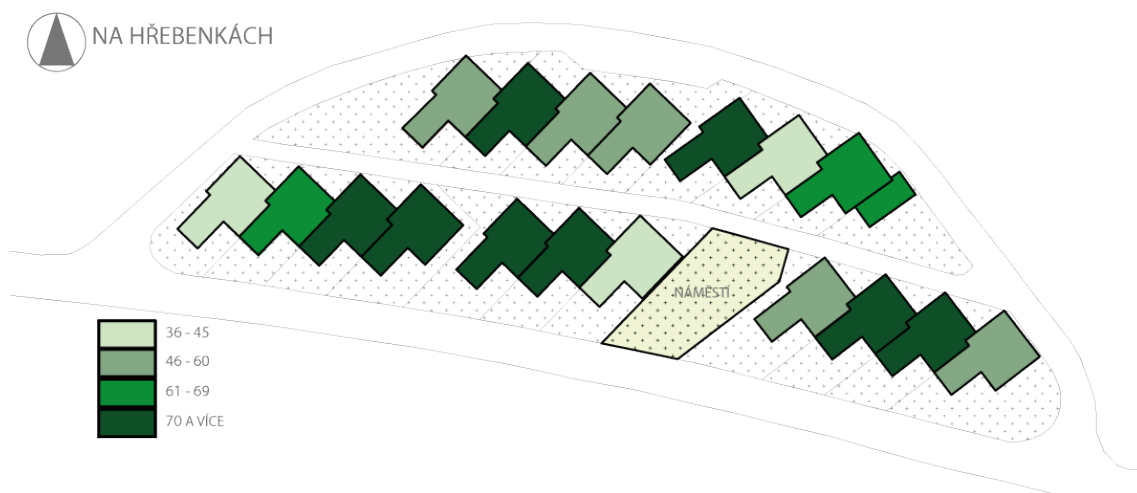
Samotné stárnutí starousedlíků a nástup druhé generace není jediným aspektem působícím na úpadek sousedské komunity a sousedské soudržnosti. Dalším velkým faktorem je odstěhování se několika starousedlíků v průběhu času a s tím přirozený příchod nových obyvatel (viz obrázek č. 17).

Obrázek č. 17: Podíl starousedlíků, druhé generace a novousedlíků v lokalitě

Nahrazení starousedlíků novousedlíky přineslo do sousedské komunity určité rozpory, které měly za následek částečný úpadek či ochabování sousedské komunity. Nově příchozí obyvatelé nesdíleli se starousedlíky stejné ztotožnění s lokalitou, které bylo zapříčiněno mimo jiné společnou výstavbou skupiny rodinných domů. Tuto skutečnost komentoval jeden ze starousedlíků: „Myslím si, že si toho tady neváží, tak jako my.“. Samotní nově příchozí obyvatelé spíše dávali a dávají přednost individuálnímu bydlení a nevnímají své domy, jako součást celku lokality. S příchodem nových obyvatel se také rozpadla relativní věková a socioekonomická homogenita obyvatel, tak jak tomu bylo při vzniku komunity.

Obrázek č. 18: Věkové rozložení obyvatel

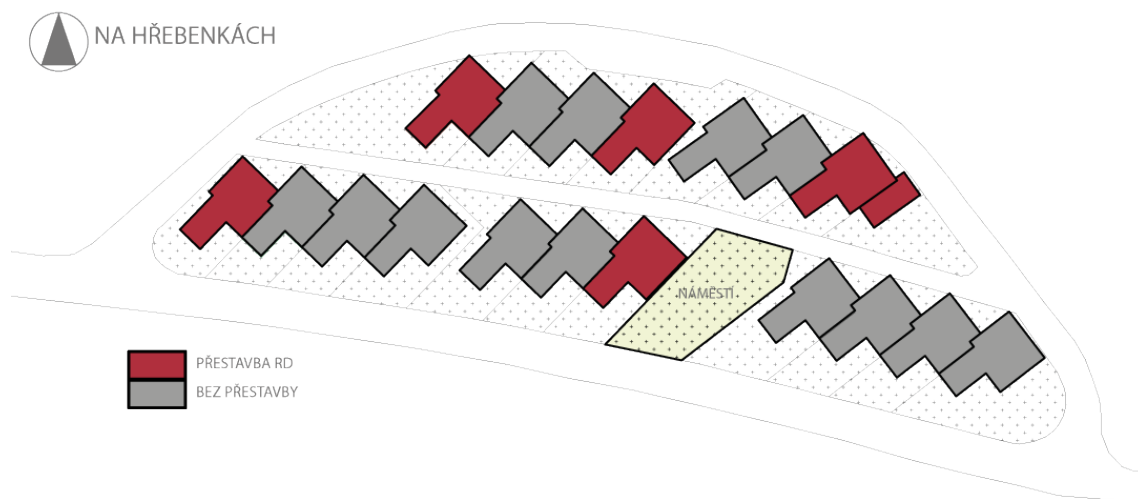
Tuto skutečnost například komentuje jeden nejnovějších novousedlíků: „Upřímně ti lidé jsou téměř dvakrát starší než já a nemám si s nimi moc co říct. Proto nemám potřebu se s nimi nějak scházet.“. Novousedlíci jsou ve většině případů téměř o jednu generaci mladší a mají převážně vyšší socioekonomický status. V současné době v lokalitě bydlí šest domácností, které lze řadit do kategorie novousedlíci. Je však potřeba říci, že nelze považovat novousedlíky za homogenní skupiny. Liší se ve věkovém rozložení a v době, kdy se do lokality nastěhovali. I tento fakt nenapomáhá zapojení novousedlíků do sousedské komunity či alespoň vytvoření bližších vztahů mezi skupinou novousedlíků v rámci sdíleného životního cyklu.

4.4.3. Negativní aspekty architektury – narušování jednoty architektonického provedení

Architektonickému prostředí jsme přiřadili určitý latentní podíl na vzniku této komunity. Jeho skloubení mezi individuálním a společným prostorem, prostory pro společné scházení a jeho architektonická jednota nepřímo ovlivňovala nebo alespoň utvářela vhodnější prostředí pro vznik sousedské komunity. Architektura má však v tomto případě i opačný vliv na sousedské vztahy a sousedkou soudržnost - tedy její úpadek. Architektonická jednota, tedy určitá stejnost a jednotnost skupiny rodinných domů napomáhala vytvářet v sousedství pocit identity spojené s lokalitou. Zástupci staré sousedské komunity, tedy starousedlíci vnímali a vnímají své domy spíše jako součást celku. Po příchodu novousedlíků a druhé generace se domy začaly přestavovat a tím se narušovala architektonická jednota lokality. Tyto přestavby můžeme vidět na obrázku

č. 19. Z tohoto znázornění můžeme vnímat, že přestavby se kromě jednoho případu týkají domů, které obývají novousedlíci a druhá generace.

Obrázek č. 19: Přestavby rodinných domů v lokalitě

Tento fakt v průběhu rozhovorů hodnotila většina obyvatel z řad starousedlíků jako určitý zásah do jejich identity s lokalitou: „To jak to přestavěli, sem vůbec nesedí, má to jiné dřevo a jinou barvu. Vypadá to, jako by sem vůbec nepatřili.“. Naopak novousedlíci a druhá generace nevnímá v těchto přestavbách jakýkoliv zásah do komunity a lokality. Tyto přestavby však ve velké míře ovlivnily sousedskou soudržnost, která se kvůli tomuto faktu zhoršila. Několik obyvatel sousedství přestalo mezi sebou kvůli přestavbě rodinných domů komunikovat a zpretrhaly se mezi nimi blízké sousedské vazby. Tento aspekt však nevyvolává u všech starousedlíků stejné emoce, pro některé obyvatele není přestavba jednotlivých domů důvodem k rozepři s daným sousedem i přes to, že zastávají jednotnost a celistvost architektonického provedení v lokalitě. Jiní obyvatelé naopak na základě těchto přestaveb přestali téměř komunikovat s lidmi, kterých se to týká.

Určit jeden či hlavní aspekt, který působí na částečný úpadek sousedské komunity je úkol nereálný. Sousedská komunita upadá, vyvíjí a transformuje se na základě mnoha aspektů. Na základě empirického výzkumu v lokalitě je však zjevné, že klasický model sousedské komunity, jaká byla v minulosti, je na úpadku.

4.5. Budoucí vývoj sousedské komunity

Samotná empirická část této práce zjistila v lokalitě existenci sousedské komunity, která se v průběhu času mění a pomalu upadá. Aspekty, které k tomu vedly, práce v předchozích kapitolách představila. Tato část práce se snaží alespoň částečně nastínit budoucí vývoj sousedské komunity.

Lze předpokládat, že sousedské komunita ve formě, jaká byla u zakládajících obyvatel bude nadále upadat. Počet starousedlíků se bude v následujících letech snižovat a začne převažovat skupina nových obyvatel. Novousedlíci (jak již bylo výše zmíněno) nemají se skupinou rodinných domů a s obyvateli, kteří zde žijí tak blízký vztah, jako starousedlíci. Lze zde tedy předpokládat úplný zánik sousedské komunity v podobě, jaká byla v minulosti. Tento fakt však neznamená, že sousedská komunita v této lokalitě zanikne úplně. Důležitou funkci zde mohou zastávat zástupci druhé generace starousedlíků (tedy děti starousedlíků). Ti v této lokalitě mohou zastupovat funkci nositele starousedlické sousedské komunity a zachovávat její určité prvky – scházení se na náměstí.

5. Shrnutí empirických výsledků

Případová studie této lokality a obyvatel, kteří zde žijí, napomohla k hlubšímu porozumění mezilidských a sousedských vztahů uvnitř skupiny rodinných domů. Pomocí výše zmíněných metod zkoumání bylo možné identifikovat sousedskou komunitu, odhalit aspekty, které ovlivňovaly její vznik a ty, které zapříčiňují její rozpad. Zároveň bylo možné ověřit předpokládaný vliv architektonického prostředí a empiricky zjistit, jak architektonické řešení lokality působí subjektivně na obyvatele lokality.

Empirický výzkum na základě teoretických východisek dokázal, že lze tyto obyvatele rodinných domů označovat za sousedskou komunitu, nelze však řadit mezi členy sousedské komunity všechny obyvatele. Jako součást sousedské komunity můžeme označovat starousedlíky, tedy skupinu obyvatel, kteří zde žijí již od začátku existence lokality. Tato stále nejpočetnější skupina obyvatel lokality se sousedskou komunitou stala na základě několika aspektů. Jako jeden z nejdůležitějších aspektů působila na vznik sousedské komunity společná výstavby lokality, díky které se obyvatelé seznámili a sblížili. V budování a k udržení sousedské komunity také napomohl podobný věk, životní cyklus a celková homogenita. V rámci tohoto aspektu sdíleli obyvatelé podobné problémy a starosti, jako je například výchova dětí či následný odchod dětí z domova. Předpokladem práce bylo, že na vznik a existenci sousedské komunity má vliv architektonické řešení zkoumané lokality. Tento předpoklad se v latentní podobě ukázal jako správný. Architektonické řešení lokality nabízelo a nabízí prostor pro sousedské interakce například ve formě náměstí, které bylo v minulosti hojně navštěvováno obyvateli. Při absenci tohoto prostoru by bylo velmi obtížné pořádat sousedské sešlosti, které sousedskou komunitu a sousedy samotné sblížují. Na sousedskou soudržnost také převážně v minulosti působilo architektonické řešení prostorové blízkosti jednotlivých domů, v rámci kterého se mezi sousedy udržovaly blízké sousedské vztahy. Architektura také vznik a soudržnost sousedské komunity ovlivňovala svou jednotou rodinných domů a celkovou originalitou řešení lokality. Tato jedinečnost lokality a jednotnost rodinných domů napomáhá obyvatelům z řad starousedlíků udržovat sdílenou identitu v rámci komunity. Uvedený vliv architektonického prostředí potvrdil teoretická východiska, která nevycházela z architektonického determinismu, nýbrž architektuře přiřazovala pouze dílčí část, která je ovlivňována fyzickými, společenskými a psychologickými veličinami (Schmeidler & Kohoutek, 2001, s. 91–92). Snaha architektů o vytvoření prostředí, které

pozitivním směrem působí na sociální interakce lze označit jako úspěšná. V rámci lokality se tedy podařilo vytvořit sociopetální (dostředivé) prostředí (Osmond, 1957).

Jako další skupinu, kterou lze mezi sousedskou komunitu řadit, jsou obyvatelé v práci označovaní, jako druhá generace, tedy děti starousedlíků. Tato skupina je v současné době v lokalitě málo zastoupená (dvě domácnosti), po odchodu starousedlíků se však její počet zvýší a proto je podstatné tuto skupinu neopomíjet. Tuto skupinu můžeme také řadit mezi členy sousedské komunity, avšak nelze je stavit na stejnou úroveň jako starousedlíky. Druhá generace starousedlíků se subjektivně řadí mezi sousedskou komunitu a to převážně z důvodů, že v sousedství vyrůstala a ostatní starousedlíky znají a mají s nimi relativně blízký vztah. Tento vztah je však rozdílný než mají starousedlíci mezi sebou, především zásluhou rozdílného věku a fáze života. Druhá generace také nesdílí se starousedlíky identitu spojenou s jednotou rodinných domů, tuto jednotu naopak nabourávají.

Do sousedské komunity nelze řadit obyvatele z řad novousedlíků, kteří sice sousedskou komunitu na straně starousedlíků a částečně druhé generace vnímají, ale nemají zájem být její součástí. Jedním z důvodů jejich nezájmu patřit do sousedské komunity je jejich rozdílný věk a to ve většině případů, jak se starousedlíky, tak s druhou generací. Tito obyvatelé se nacházejí v jiné fázi života. Dalším důvodem je fakt, že novousedlíci zastávají spíše individuální styl bydlení bez potřeby blízkých kontaktů se sousedy v lokalitě. Novousedlíci také nesdílejí stejnou identitu v rámci lokality, která byla budována skrze společnou výstavbu, historii a architektonickou jednotu provedení.

Empirická práce také odhalila aspekty, které působí na sousedskou komunitu v průběhu času destruktivně a omezují její existenci a sílu. Jeden z důvodů, který omezuje existenci sousedské komunity je samotné stárnutí starousedlíků, kterým se v důsledku toho mění životní priority a četnost návštěv či společných událostí se snižuje. Dalším aspektem rozpadu je odchod starousedlíků v průběhu času a příchod novousedlíků. Touto přirozenou výměnou se narušila sociální a věková homogenita skupiny obyvatel. Do lokality se také v rámci této výměny dostali obyvatelé, kteří nesdílejí stejnou identitu v rámci lokality. Pomocí empirické práce se zároveň podařilo zjistit i negativní aspekt architektonického prostředí na sousedskou komunitu. Architektonické prostředí, respektive přeměna jednoty architektonického prostředí vyvolává mezi částí obyvatel zkoumané lokality rozepře, které narušují celkové komunitní a sousedské vztahy.

Sousedská komunita ve formě, která byla zastávaná starousedlíky, je v současné době na ústupu a s odchodem starousedlíků se tento fakt bude prohlubovat. Budoucí vývoj lokality a komunitních vztahů uvnitř závisí převážně na druhé generaci starousedlíků, kteří se po odchodu starousedlíků do lokality přistěhují. Druhá generace starousedlíků se nachází v podobné fázi života a v lokalitě vyrůstala, tedy si k ní vytvořila blízký vztah. Z této kategorie obyvatel se tedy mohou stát nositelé určitých prvků starousedlické sousedské komunity.

Závěr

Cílem práce bylo pomocí případové studie odhalit aspekty, které ovlivňovaly vznik, existenci a úpadek konkrétního sousedství v Praze. Práce kladla velký důraz na odhalení vlivu architektonického prostředí na tuto skupinu obyvatel. Z důvodu velké rozmanitosti městského prostředí a specifičnosti zkoumané lokality je velmi problematické zjištěné závěry generalizovat a vztahovat na širší populaci či na jiné lokality. Výsledky práce tedy spíše slouží jako příspěvek k rozšíření poznání v rámci tohoto tématu a jako možný podklad pro práce, které se zkoumanému tématu budou věnovat z širší perspektivy. Výsledky práce mohou také sloužit v rámci porovnávání podobných případových studií zkoumajících vliv architektonického prostředí na utváření sousedské komunity, které na toto téma vzniknou. Při porovnávání je však velmi důležité brát na zřetel i ostatní aspekty, které ovlivňovaly vznik, existenci a úpadek této sousedské komunity, jelikož architektonické prostředí je pouze dílčí část ovlivňující tuto skutečnost.

Práce odhalila, že vliv architektonického prostředí zastával určitou latentní funkci při vzniku této konkrétní sousedské komunity. Toto prostředí vytvářelo v rámci lokality spíše prostory pomáhající udržovat sousedské vztahy, které vznikly v rámci působení jiných aspektů. Architektonické řešení lokality nabízelo prostor pro sousedské sešlosti ve formě náměstí, které napomáhalo k utváření, udržování a evokování blízkých sousedských vztahů. Architektonická jednota přispívala k vytvoření sdílené komunitní identity v rámci prostoru, která je pro existenci sousedské komunity také důležitá. Architektonické řešení ve smyslu stavět nízko a hustě ve stylu řadových domů, které jsou našikmo, skloubilo pro jednotlivé domácnosti individuální a kolektivní prostor. Toto zešíkmené řešení řadových domů nabízí oproti klasickému architektonickému řešení řadových domů, které jsou v jedné rovině právě prostor, který je nerušený od sousedů a zároveň možnost téměř okamžité interakce se sousedem. Tyto v praxi ověřené architektonické nástroje mohou sloužit jako inspirace pro architekty, kteří chtějí vytvořit skupinu řadových domů, která nabízí prostor pro bližší sociální interakce. Architekti a urbanisti by tedy měli v podobných případech zakomponovat do svých návrhů prostor, který umožňuje pořádání sousedských sešlostí. Měli by se také snažit o vytvoření prostředí, které v obyvatelích evokuje pocit identity s lokalitou. Důležité je zároveň zajistit kombinaci individuálního a kolektivního prostoru.

Bakalářská práce však ve zkoumané lokalitě odhalila jiné a důležitější aspekty, které ovlivňují vznik, existenci a úpadek sousedské komunity a soudržnosti sousedů. Tyto aspekty jsou však složitě opakovatelné a aplikovatelné na jiné lokality. Mohou však sloužit jako inspirace pro vytváření bližších sociálních vztahů uvnitř lokality. Jedním z nejdůležitějších aspektů vzniku sousedské komunity v této skupině obyvatel je společná výstavba lokality. Dalším velmi důležitým aspektem je sociální a věková homogenita skupiny obyvatel. Tyto aspekty jsou však v rámci sousedství velmi těžce udržitelné, z důvodu přirozené obměny obyvatel, kteří již tyto aspekty nesdílejí a v důsledku toho se do sousedské komunity hůře asimilují.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Campanella, T. (1951). Sluneční stát. Praha: Rovnost.

Durkheim, É. (2004). Společenská dělba práce. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Ferguson, B. K., & Ferguson, D. E. (2016). Architectural and personal influences on neighboring behaviors. *Frontiers Of Architectural Research*, 5(2), 194-201. <http://doi.org/10.1016/j.foar.2016.03.001>

Gans, H. J. (1968). People and plans: essays on urban problems and solutions. New York: Basic Books.

Gehl, J. (2000). Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství. Boskovice: Albert.

Gerring, J. (2007). Case study research: principles and practices. New York: Cambridge University Press.

Grannis, R. (c2009). From the ground up: translating geography into community through neighbor networks. Princeton: Princeton University Press.

Hendl, J. (2005). Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál.

Heřmanová, E., & Patočka, J. (2007). Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí II. Praha: Oeconomica.

Jablonsky, T. J., Davies, W. K. D., & Herbert, D. T. (1994). Communities within Cities: *An Urban Social Geography*. *Geographical Review*, 84(2), 234-236. <http://doi.org/10.2307/215340>

Jandourek, J. (2007). Sociologický slovník (Vyd. 2.). Praha: Portál.

Marcus, C.C., 2003. Shared outdoor spaces. In: watson, D., Plattus, A., Shibley, R.G (eds.), Time-saver standards for urban desing

McMillan, D.W., & Chavis, D.M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *American Journal of Community Psychology*, 14(1), 6-23.

Mercer, C. (1976). Living in cities: psychology and the urban environment. Harmondsworth: Penguin.

More, T. (1950). Utopie (1st ed.). Praha: Orbis.

- MUSIL, Jiří. Sociologie pro architekty a urbanisty I. Praha: ČVUT, 1982
- Osmond, H. (1957). Function as the Basis of Psychiatric Ward Design [Online]. *Psychiatric Services*, 8(4), 23-27. <http://doi.org/10.1176/ps.8.4.23>
- Piselli, F. (2007). Communities, Places, and Social Networks. *American Behavioral Scientist*, 50(7), 867-878. <http://doi.org/10.1177/0002764206298312>
- Shouksmith, G., & Burrough, S. (1988). Job Stress Factors for New Zealand and Canadian Air Traffic Controllers. *Applied Psychology*, 37(3), 263-270. <http://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1988.tb01141.x>
- Schmeidler, K., & Kohoutek, R. (2001). Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě (Vyd. 2.). Brno: Z. Novotný.
- Sociologický ústav (Akademie věd ČR). Sociální a kulturní soudržnost 2006 [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv, 2011 [citováno dne 2016-07-04]. DOI 10.14473/CSDA00114
- Špaček, O., Vobecká, J. (2008). Sociální soudržnost v prostorové diferenciaci. Pp. 153-180 in Tuček, M. (ed): Soudržnost v diferencující se společnosti. Praha: SOÚ AV ČR, v.v.i.
- Tönnies, F., & Loomis, C. P. (2002). Community and society: Gemeinschaft und Gesellschaft. Mineola, N.Y.: Dover Publications.
- Wellman, B., & Leighton, B. (1979). Networks, Neighborhoods, and Communities: Approaches to the Study of the Community Question. *Urban Affairs Quarterly*, 14(3), 363-390.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *The American Journal Of Sociology*, 44(1), 1-24.

Přílohy

Dotazník:

Q1) Jak dlouho bydlíte v této lokalitě? _____

Q2) Z jakého důvodu jste se do této lokality přistěhoval/a? _____

Q3) V jakém typu domu jste bydlel/a před nastěhováním do této lokality?

- a) Rodinný dům
 - b) Panelový dům
 - c) Činžovní dům

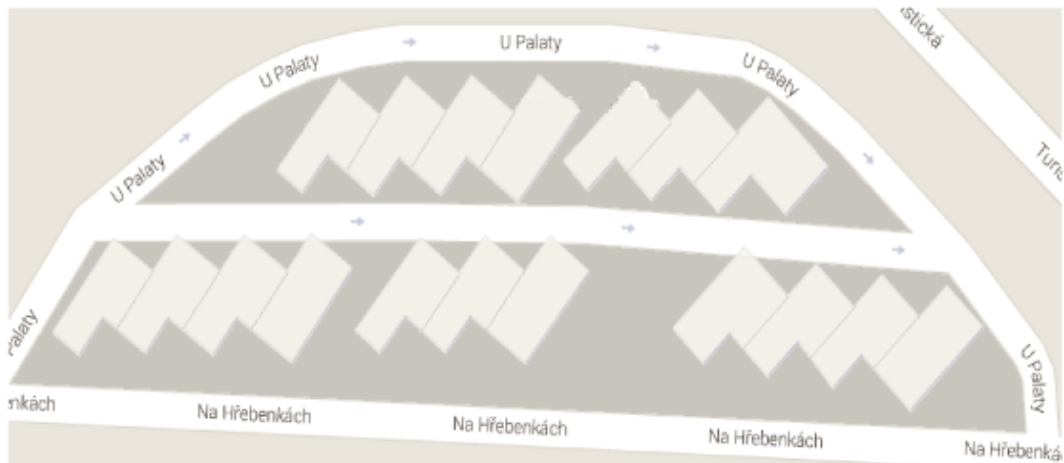
Q4) Jaká je pravděpodobnost, že se v následujících pěti letech odstěhujete z této lokality?

Zaškrtněte prosím hodnotu, která nejlépe reflektuje Vaši situaci 1- velmi malá pravděpodobnost, 5- velká pravděpodobnost

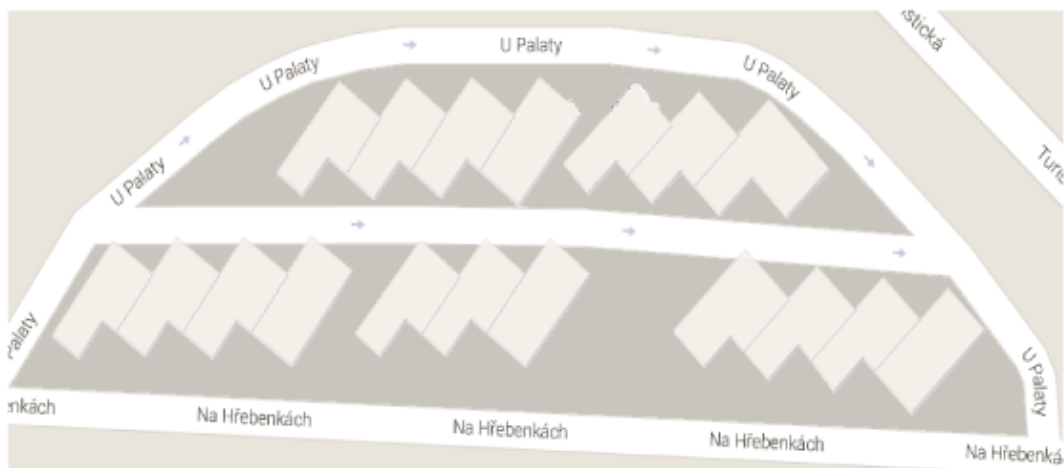
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Q5) Prosím mohl/a byste zanést do půdorysu, jak dobře znáte jednotlivé sousedy?

Každý dům reprezentuje domácnost, která v tomto domě bydlí, zaneste prosím číslo od 1-10 (1 -vůbec neznám, 10 - znám velmi dobře)

Q6) Prosím mohla/a byste zanést do půdorysu, jak blízko máte k jednotlivým sousedům?
 Každý dům reprezentuje domácnost, která v tomto domě bydlí, zaneste prosím číslo od 1 - 10 (1 – velmi slabá blízkost, 10- velmi silná blízkost)

Q7) Když jdete v noci v této lokalitě, cítíte se:

- a) Velmi bezpečně
- b) Spíše bezpečně
- c) Spíše ohrožen
- d) Velmi ohrožen

Q8) Myslíte si, že obyvatel tohoto sousedství má vliv na to, co se v sousedství děje?
 (přestavba sousedství, různé plánování atd.)

- a) Má velký vliv
- b) Má určitý vliv
- c) Je spíše bezmocný
- d) Je zcela bezmocný

Q9) Jak blízký vztah máte osobně k tomuto sousedství?

- a) Velmi blízký
- b) Blízký
- c) Ne moc blízký
- d) Vůbec ne blízký

Q10) Pokud byste si měl/a vybrat ze svého okruhu přátel tři nejbližší přátele, vyskytuje se mezi těmito třemi přáteli někdo z tohoto sousedství?

- a) Ano, všichni tři jsou z tohoto sousedství
- b) Ano, dva jsou z tohoto sousedství
- c) Ano, jeden je tohoto sousedství
- d) Ne, ani jeden člověk není z tohoto sousedství

Q11) Jakou máte důvěru k sousedům v této lokalitě?

- a) Plná důvěra
- b) Částečná důvěra
- c) Malá důvěra
- d) Žádná důvěra

Q12) Obrátil/a byste se v případě těžké životní situace, například vážného onemocnění člena rodiny, na některého ze sousedů a jakou byste od nich mohl/a očekávat pomoc?

- a) Neobracel/a bych se na nikoho, nepřipadá v úvahu
- b) Neobracel/a bych se na nikoho, nepomohli by
- c) Asi by mě vyslechli, projevili porozumění
- d) Pomohli by, pokud by je to nezatížilo
- e) Pomohli by bez ohledu na vlastní situaci
- f) Byli by ochotni velké osobní oběti

Q13) Považujete tuto lokalitu osmnácti rodinných domů osobně za komunitu?

*Zaškrtněte prosím číslo od 1 – 10. 1 – Tuto lokalitu rozhodně nevnímám jako komunitu,
10 – Tato lokalita je zároveň silná komunita*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Q13a) Prosím mohl/a byste uvést proč lokalita je/není komunitou?

Q14) Řekl/a byste, že vztahy mezi sousedy jsou v současné době lepší nebo horší než v době když jste se přistěhoval/a?

a. Vztahy mezi sousedy jsou lepší

Q14.a) Z jakého důvodu si osobně myslíte, že je tomu tak?

b. Vztahy mezi sousedy jsou stejné

c. Vztahy mezi sousedy jsou horší

Q14.b) Z jakého důvodu si osobně myslíte, že je tomu tak?

Q15) Navštěvujete pravidelně (alespoň dvakrát ročně) někoho ze sousedů)

- a) Ano navštěvuji
- b) Ne navštěvuji
- c) Ano, ale jiná četnost návštěv
 Prosím vyplňte jak často _____

Q16) Myslíte si, že v této lokalitě je větší sousedská soudržnost než v místě kde jste bydlel/a předtím?

- a) Ano, je zde lepší sousedská soudržnost
- b) Ne, je zde horší sousedská soudržnost
- c) Sousedská soudržnost je na stejné úrovni

Q17) Jak celkově hodnotíte sousedskou soudržnost této lokality?

Zaškrtněte prosím číslo od 1 – 10. – Sousedská soudržnost je velmi slabá, – Sousedská soudržnost je velmi silná

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Q18) Vnímáte svůj dům, jako součást celku (tedy 18. rodinných domů) či jako samostatnou jednotku?

- a) Vnímám dům jako součást celku
- b) Dům vnímám jako jednotlivou stavbu
- c) Něco mezi tím

Q19) Jak Vám osobně vyhovuje prostorová blízkost mezi jednotlivými stavbami?

- a) Prostorová blízkost mi vyhovuje
- b) Prostorová blízkost mi nevyhovuje
- c) Nezanedbává to ve mně žádné emoce

Q20) Myslíte si, že prostorová blízkost jednotlivých domů a tím pádem jednotlivých obyvatel, má nějaký vliv na soudržnost sousedů?

- a) Ano, myslím si, že to má pozitivní vliv
- b) Ano, myslím si, že to má negativní vliv
- c) Ne, nemyslím si, že by to mělo nějaký vliv

Q21) Myslíte si, že společné veřejné prostranství, ve formě náměstí, má nějaký vliv na soudržnost sousedů?

- a) Ano, myslím si, že to má pozitivní vliv
- b) Ano, myslím si, že to má negativní vliv
- c) Ne, nemyslím si, že by to mělo nějaký vliv

Q22) Myslíte si, že by jednotlivé domy měly zůstat tak, jak byly navrhnuty?

- a) Myslím si, že domy nemusí zůstat tak, jak byly navrhnuty
- b) Myslím si, že by domy měly zůstat tak, jak byly navrhnuty
- c) Záleží to na domluvě s ostatními obyvateli
- d) Jiný názor (prosím vypište: _____)

Q22) Jak často navštěvujete společný veřejný prostor – náměstí?

- a) Několikrát za den
- b) Jednou denně
- c) Několikrát za týden
- d) Jednou týdně
- e) Několikrát měsíčně
- f) Jednou měsíčně
- g) Několikrát za rok
- h) Jednou za rok
- i) Téměř nikdy
- j) Nikdy

Q23) Účastníte se sousedských sešlostí, které se zde pořádají? (grilování na náměstí)

- a) Ano, účastním se pravidelně
- b) Ano, ale má účast není pravidelná
- c) Ne, neúčastním se
- d) Osobně se neúčastním, ale jiný člen mé domácnosti se sešlosti účastní

Q24) Kolik Vám je let? _____

Q25) Jakého jste pohlaví

- d) Žena)
- e) Muž

Q26) Kolik osob **včetně Vás** žije v této domácnosti a kolik jim je let? Počet osob: _____

Prosím zakroužkujte pohlaví osoby a uveďte věk :

- f) První osoba (**Vy**): muž / žena _____
- g) Druhá osoba: muž / žena _____
- h) Třetí osoba: muž / žena _____
- i) Čtvrtá osoba: muž / žena _____
- j) Pátá osoba: muž / žena _____
- k) Šestá osoba: muž / žena _____
- l) Sedmá osoba: muž / žena _____